

Univerzita Karlova

Právnická fakulta

katedra pracovního práva a práva sociálního zabezpečení

S r o v n á n í   p r á v n í c h   ú p r a v
i n v a l i d n í c h   d ů c h o d ů
v   z e m í c h   E v r o p s k é   u n i e

konzultant rigorózní práce

JUDr. Jana Zemanová

Mgr. Boris Vršínský

únor 2006

Prohlašuji, že jsem tuto rigorózní práci zpracoval samostatně a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

Mgr. Boris Vršínský

Obsah rigorózní práce:

Seznam použitých zkratk	6
Úvod	7
1. Právní úprava invalidních důchodů v České republice	10
1.1. Prameny platné právní úpravy invalidních důchodů v České republice	10
1.1.1. Mezinárodní a nadnárodní prameny	10
1.1.2. Vnitrostátní prameny	13
1.2. Invalidní důchody obecně, jejich druhy	15
1.3. Základní pojmy související s invalidními důchody	16
1.3.1. Dlouhodobě (trvale) nepříznivý zdravotní stav	16
1.3.2. Invalidita	17
1.3.3. Bezmocnost	20
1.4. Plný invalidní důchod	21
1.4.1. Podmínky pro vznik nároku na plný invalidní důchod a jeho trvání	21
1.4.2. Zánik nároku na plný invalidní důchod, posuzování zdravotního stavu	27
1.4.3. Výše plného invalidního důchodu a způsob jeho výpočtu	28
1.4.4. Plný invalidní důchod a jeho výše v mimořádných případech	32
1.4.5. Zvýšení plného invalidního důchodu pro bezmocnost	33
1.5. Částečný invalidní důchod	35
1.5.1. Podmínky pro vznik nároku na částečný invalidní důchod a jeho trvání	35
1.5.2. Zánik nároku na částečný invalidní důchod	36
1.5.3. Výše částečného invalidního důchodu a způsob jeho výpočtu	36
1.5.4. Zvýšení částečného invalidního důchodu pro bezmocnost	38
1.5.5. Souběh částečného invalidního důchodu s příjmem z výdělečné činnosti	39

2.	Právní úprava invalidních důchodů v ostatních členských zemích Evropské unie	42
2.1.	Belgické království	42
2.2.	Dánské království	44
2.3.	Estonská republika	47
2.4.	Finská republika	49
2.5.	Francouzská republika	51
2.6.	Irsko	53
2.7.	Italská republika	55
2.8.	Kyperská republika	57
2.9.	Litevská republika	59
2.10.	Lotyšská republika	62
2.11.	Lucemburské velkovévodství	64
2.12.	Maďarská republika	66
2.13.	Nizozemské království	68
2.14.	Polská republika	70
2.15.	Portugalská republika	72
2.16.	Rakouská republika	74
2.17.	Republika Malta	76
2.18.	Republika Slovinsko	78
2.19.	Řecká republika	80
2.20.	Slovenská republika	82
2.21.	Spojené království Velké Británie a Severního Irska	84
2.22.	Spolková republika Německo	86
2.23.	Španělské království	88
2.24.	Švédské království	90
	Závěr	93
	Příloha č. 1: Přehled počtu vyplácených invalidních důchodů a jejich průměrné výši a počtu vyplácených starobních a pozůstalostních důchodů v České republice ke dni 31. 12. 2005	96
	Příloha č. 2: Přehled názvů dávek poskytovaných v souvislosti s poklesem schopnosti výdělečné činnosti v oficiálních jazycích členských zemí Evropské unie	97

Příloha č. 3: Přehled názvů orgánů poskytujících dávky v souvislosti s poklesem schopnosti výdělečné činnosti v oficiálních jazycích členských zemí	
Evropské unie	98
Seznam použité literatury	99

Seznam použitých zkratk:

ČSFR	Česká a Slovenská Federativní Republika
EHS	Evropské hospodářské společenství
ES	Evropské společenství
G. U.	Gazzetta Ufficiale (Úřední list)
LTL	litevský litas
NDR	Německá demokratická republika
NSR	Německá spolková republika
Sb.	Sbírka zákonů
SNR	Slovenská národní rada
Z. z.	Zbierka zákonov

Úvod

Dne 1. května 2004 vstoupila Česká republika spolu s dalšími devíti zeměmi do Evropské unie. Tímto dnem se toto evropské společenství, mezi jehož cíle patří mj. vysoká úroveň zaměstnanosti a sociální ochrany, zvyšování životní úrovně, jakož i sociální soudržnost a solidarita, rozrostlo na dvacet pět členských zemí. I přes užší spolupráci a související harmonizaci právních předpisů zejména v oblastech tzv. společných politik¹⁾, kam spadá též společná sociální politika, si každá z dvaceti pěti členských zemí zachovává stále ve svém právním řádu vlastní úpravu s případnými charakteristickými specifiky.

Cílem této práce je poskytnout srovnání právních úprav všech členských zemí Evropské unie, které se týkají dávek, jejichž poskytování je podmíněno uznáním invalidity oprávněných osob. Mezi tyto dávky patří především invalidní důchody. S ohledem na omezený rozsah práce není o jednotlivých právních úpravách možné pojednat vyčerpávajícím způsobem. S výjimkou České republiky jsou proto v práci uvedeny pouze základní aspekty či specifické znaky předmětných úprav invalidních důchodů nebo jim naroveň postavených dávek. České právní úpravě je vzhledem k jejímu významu, neboť jde o právní úpravu platnou na našem území, věnována bližší pozornost. Práce přitom vychází z příslušných právních předpisů jednotlivých členských zemí Evropské unie platných a účinných ke dni 1. ledna 2006.

Celá rigorózní práce je systematicky rozdělena na dva hlavní oddíly, které se dále dělí na kapitoly a podkapitoly. Práce je doplněna též třemi přílohami, které obsahují aktuální přehled počtu vyplácených důchodů v České republice, přehled

---

¹⁾ Pozn.: Podle článku 3 Smlouvy o založení Evropského společenství se mezi tzv. společné politiky řadí mj. společná obchodní politika, společná politika v oblasti zemědělství a rybolovu, dopravy či životního prostředí.

názevů dávek poskytovaných v souvislosti s poklesem schopnosti výdělečné činnosti v oficiálních jazycích členských zemí Evropské unie a přehled názvů orgánů, které v těchto zemích provádějí sociální zabezpečení.

První oddíl rigorózní práce je věnován právní úpravě invalidních důchodů v České republice. Jeho první kapitola obsahuje výčet nejvýznamnějších pramenů této úpravy, a to z oblasti práva mezinárodního, komunitárního a především platného práva vnitrostátního.

Následující kapitola se zabývá obecným pojetím invalidních důchodů a jejich druhy na našem území. Třetí kapitola prvního oddílu obsahuje výklad některých důležitých pojmů souvisejících s problematikou invalidních důchodů. Její tři podkapitoly jsou tak věnovány vysvětlení pojmů „dlouhodobě (trvale) nepříznivý zdravotní stav“, „invalidita“ a „bezmocnost“.

Dvě poslední kapitoly prvního oddílu jsou svým obsahem nejrozsáhlejší. První z nich je zaměřena na právní úpravu plného invalidního důchodu. V jejích pěti podkapitolách jsou popsány mj. podmínky vzniku nároku na plný invalidní důchod a jeho zániku, výše tohoto důchodu a způsob jeho výpočtu či zvýšení plného invalidního důchodu pro bezmocnost. Navazující kapitola se zabývá částečným invalidním důchodem. Pro přehlednost jsou její podkapitoly seřazeny v tomtéž pořadí jako v kapitole věnující se plnému invalidnímu důchodu. Úplný závěr prvního oddílu obsahuje problematiku souběhu částečného invalidního důchodu s příjmem z výdělečné činnosti.

Druhý oddíl rigorózní práce, jenž je nazván „Právní úprava invalidních důchodů v ostatních členských zemích Evropské unie“, je rozdělen do dvaceti čtyř kapitol. Počet kapitol tak odpovídá počtu zbývajících členských zemích Evropské unie, o nichž nebylo

pojednáno v prvním oddílu této práce. Tyto členské země zde jsou řazeny dle abecedy, a to podle svého oficiálního názvu v českém jazyce.

U jednotlivých členských zemí je v úvodu kapitoly zpravidla stručně pojednáno o systému sociálního zabezpečení a orgánech provádějících sociální zabezpečení v dané zemi. Dále jsou vyjmenovány významné prameny právní úpravy týkající se invalidních důchodů, včetně případné definice samotné invalidity. Kapitola se poté zabývá podmínkami pro vznik nároku na invalidní důchod a jeho trvání, případným rozlišováním určitých druhů invalidních důchodů a jejich výší, která zpravidla odpovídá míře poklesu schopnosti výdělečné činnosti. U jednotlivých zemí jsou též pro doplnění uvedena případná specifika příslušné právní úpravy či její charakteristické rysy ve vztahu k invalidním důchodům či jim odpovídajícím dávkám.

Závěr práce je věnován shrnutí základních znaků jednotlivých právních úprav a vzájemnému porovnání s úpravou platnou na území České republiky. Zároveň s tím jsou legislativní pojetí problematiky invalidních důchodů ve vybraných členských zemích Evropské unie hodnocena, přičemž je současně poukázáno na jejich kladné, popř. záporné znaky.

1. Právní úprava invalidních důchodů v České republice

1.1. Prameny platné právní úpravy invalidních důchodů v České republice

Za prameny právní úpravy bývají v právní teorii označovány zdroje, v nichž nalézáme objektivní právo. Dle jejich původu rozlišujeme prameny práva mezinárodního, nadnárodního²⁾ a vnitrostátního. Všem uvedeným druhům pramenů bude v následujících podkapitolách věnována pozornost.

1.1.1. Mezinárodní a nadnárodní prameny

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, v platném znění, stanoví ve svém článku 10, že vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva. S účinností od 1. června 2002 tak jsou výše uvedené mezinárodní smlouvy nedílnou součástí českého právního řádu, a proto je nelze ve výčtu pramenů právní úpravy invalidních důchodů opomenout.

Jedním z nejvýznamnějších pramenů mezinárodního práva je Všeobecná deklarace lidských práv přijatá Valným shromážděním Organizace spojených národů dne 10. 12. 1948. Tento právně nezávazný dokument, který má však značnou sílu morálně politickou, zakotvuje mezi výčtem sociálních práv v člancích 22 a 25 mj. právo člověka na zabezpečení ze strany státu v případě

---

²⁾ Pozn.: Za nadnárodní či přesněji komunitární právo bývá označováno právo vytvářené orgány Evropských společenství. K tomu srov. Tichý, L. a kol. Evropské právo, 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004.

pracovní nezpůsobilosti i v jiných případech ztráty výdělečných možností.

Dalším mezinárodněprávním dokumentem významným z hlediska sociálního zabezpečení je Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech z roku 1966. Pro tehdejší Československo byl vyhlášen ve Sbírce zákonů jako vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech. Ve svém čl. 9 zakotvuje právo na sociální zabezpečení včetně sociálního pojištění.

Již v roce 1919 byla založena v Paříži Mezinárodní organizace práce, jejímž hlavním cílem je ochrana práv pracujících a zlepšování sociálních podmínek. Z velkého počtu mnohostranných konvencí a doporučení vydaných v různých oblastech pracovního a sociálního práva lze uvést jako prameny týkající se invalidních důchodů např. Úmluvu č. 37 o povinném invalidním pojištění zaměstnanců v průmyslových a obchodních podnicích a ve svobodných povoláních, jakož i domácích dělníků a osob zaměstnaných v domácnosti z roku 1933, z téhož roku Úmluvu č. 38 o povinném invalidním pojištění pracovníků v zemědělských podnicích či Úmluvu č. 128 o invalidních, starobních a pozůstalostních dávkách, která pochází z roku 1968. Naposledy jmenovanou úmluvu ČSFR ratifikovala až v roce 1990.

Na půdě Rady Evropy byl v roce 1961 schválen z hlediska práva sociálního zabezpečení významný dokument nazvaný Evropská sociální charta. Tato mezinárodní mnohostranná úmluva nabyла účinnosti v roce 1965 a do dnešní doby byla rozšířena o znění dvou dodatkových protokolů. Ve vztahu k České republice nabyла účinnosti až v prosinci 1999. Charta zakotvuje v čl. 12 a 13 mj. některá sociální práva osob, zejména právo na poskytnutí dávek v nepříznivých životních situacích a též povinnost států

spolupracovat v oblasti sociálního zabezpečení tak, aby občané dotčených států nebyli zkráceni na svých právech.

Pokud jde o relativně nové svébytné právo vytvořené na evropském kontinentu, tzv. komunitární právo Evropských společenství, lze jeho prameny rozdělit na dvě obsáhlé oblasti. První z nich tvoří tzv. primární právo, druhou právo sekundární.³⁾ Posléze uvedená oblast obsahuje z hlediska problematiky invalidních důchodů tři významné právní předpisy, a to nařízení Rady (EHS) č. 1408/71, o aplikaci soustav sociálního zabezpečení na osoby zaměstnané, samostatně výdělečně činné a jejich rodinné příslušníky pohybující se v rámci Společenství, ve znění pozdějších novel (dále jen „Nařízení č. 1408/71“), nařízení Rady (EHS) č. 574/72, stanovící postup provádění Nařízení č. 1408/71, a nařízení Rady (ES) č. 859/2003, kterým se rozšiřuje používání ustanovení Nařízení č. 1408/71 a nařízení Rady (EHS) č. 574/72 na občany třetích zemí, kterých se tato ustanovení dosud netýkala výhradně z důvodu jejich občanství. Zmíněná nařízení především usnadňují oprávněným osobám, které se pohybují v rámci Evropské unie, příjem dávek vyplácených ze systémů sociálního zabezpečení jejich jednotlivých členských zemí. Zároveň koordinují jednotlivé systémy tak, aby nedocházelo k nežádoucí diskriminaci z důvodu státního občanství, ztrátám či nadbytečné kumulaci dob sociálního pojištění a současně umožňují výplatu dávek do ciziny při respektování principu zachování nabytých práv.

---

³⁾ Pozn.: Součástí tzv. primárního práva jsou všechny zakládací smlouvy Evropských společenství včetně jejich změn a dodatků a dále smlouvy o přistoupení členských zemí k Evropskému společenství. Primární právo zároveň vytváří právní rámec pro tvorbu a aplikaci práva sekundárního, tj. práva odvozeného, jež je vytvářeno orgány Evropských společenství, a to zejména ve formě nařízení, směrnic a rozhodnutí.

1.1.2. Vnitrostátní prameny

Vnitrostátním předpisem nejvyšší právní síly, který obsahuje výčet sociálních práv, je Listina základních práv a svobod vyhlášená pod č. 2/1993 Sb. Především její čl. 30 zakotvuje právo občanů České republiky na přiměřené hmotné zabezpečení ve stáří a při nezpůsobilosti k práci, jakož i při ztrátě živitele. Dále stanoví, že každý člověk v hmotné nouzi má právo na takovou pomoc, která je nezbytná pro zajištění jeho základních životních podmínek. Protože jde o sociální práva zde kodifikovaná jen velmi obecným způsobem, odkazuje Listina základních práv a svobod na prováděcí zákon, který stanoví podrobnosti. Takový předpis musí být v souladu nejen s Listinou základních práv a svobod, ale též s Ústavou, dalšími ústavními zákony České republiky a vyhlášenými mezinárodními smlouvami, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána.

Nejdůležitější a zároveň nejobsáhlejší zákonnou normou upravující důchodové pojištění v České republice je zákon o důchodovém pojištění, uveřejněný ve Sbírce zákonů pod číslem 155/1995 Sb. (dále jen „zákon o důchodovém pojištění“), který nabyl účinnosti dnem 1. ledna 1996. Zákon o důchodovém pojištění pojednává o invalidních důchodech zejména v ustanoveních § 38 až § 48. Úprava invalidních důchodů je však zmíněna i v dalších ustanoveních tohoto zákona. Část čtvrtá, hlava druhá je věnována plnému invalidnímu důchodu, hlava třetí téže části upravuje částečný invalidní důchod.

Z hlediska financování důchodového systému je třeba zmínit zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, v platném znění. Tato norma upravuje zejména ustanovení o pojistné povinnosti, sazbách pojistného a jeho odvodu, přeplatcích pojistného,

způsobu placení a sankcích při nesplnění zákonem uložených povinností.

Procesní otázky, jako např. řízení ve věcech důchodového pojištění, včetně rozhodování o dávkách důchodového pojištění a jejich výplatě, nebo řízení o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti či organizační uspořádání sociálního zabezpečení, úkoly orgánů sociálního zabezpečení a povinnosti občanů v této oblasti jsou upraveny zákonem č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, v platném znění. Podle § 3 odst. 3 tohoto zákona patří mezi orgány sociálního zabezpečení Ministerstvo práce a sociálních věcí, Česká správa sociálního zabezpečení, okresní správy sociálního zabezpečení, Ministerstvo vnitra, Ministerstvo spravedlnosti a Ministerstvo obrany. V následujících ustanoveních je zakotvena působnost těchto orgánů v oblasti důchodového pojištění. Z hlediska problematiky invalidních důchodů nelze opomenout především § 8 výše uvedeného právního předpisu, který se zabývá posuzováním zdravotního stavu a pracovní schopnosti občanů, které provádějí v rámci tzv. zjišťovacích a kontrolních prohlídek okresní správy sociálního zabezpečení příslušné zpravidla podle místa trvalého pobytu posuzované osoby.

Mezi důležité podzákoné normy řadíme v souvislosti s úpravou invalidních důchodů zejména vyhlášku ministerstva práce a sociálních věcí č. 284/1995 Sb., kterou se provádí zákon o důchodovém pojištění, v platném znění (dále jen „prováděcí vyhláška“). Ta podrobněji vymezuje definice některých pojmů uváděných zákonem o důchodovém pojištění a ve svých čtyřech přílohách uvádí seznamy zdravotních postižení, při kterých se dítě považuje za dlouhodobě těžce zdravotně postižené, zdravotních postižení umožňujících osobám soustavnou výdělečnou činnost za zcela mimořádných podmínek, zdravotních postižení značně

ztěžujících obecné životní podmínky a tabulku procentní míry poklesu schopnosti soustavné výdělečné činnosti.

1.2. Invalidní důchody obecně, jejich druhy

Na základě zákona o důchodovém pojištění jsou poskytovány ze systému důchodového pojištění dávky důchodů starobních, plných a částečných invalidních, vdovských, vdoveckých a sirotčích. Vyjmenované důchody se od sebe odlišují druhem sociální události, která podmiňuje spolu s dalšími zákonem stanovenými podmínkami nárok na důchodovou dávku. U invalidních důchodů je touto událostí existence dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu pojištěnce.

Invalidní důchody, a to plné i částečné, jsou v právní teorii i praxi zařazovány do skupiny tzv. důchodů přímých. Tyto, na rozdíl od důchodů odvozených, jsou dávkami vyplývajícími z nároku osoby jako pojištěnce, a to z její vlastní účasti na důchodovém pojištění. Nárok na přímý důchod má tudíž osoba, která je při splnění zákonných podmínek sama účastna důchodového pojištění. Výjimku z této zásady představuje institut tzv. „invalidity z mládí“ upravený v § 42 odst. 1 zákona o důchodovém pojištění, o němž bude pojednáno ve čtvrté kapitole prvního oddílu. Nárok pojištěnce na přímý důchod tak není odvozen od pojištění jiné osoby, jako je tomu u tzv. pozůstalostních dávek, kam patří vdovské, vdovecké a sirotčí důchody, a které jsou z tohoto důvodu řazeny do skupiny tzv. odvozených důchodů.

V této souvislosti je nutno též upozornit na rozdíl mezi nárokem pojištěnce na dávku důchodového pojištění a jeho nárokem na výplatu této dávky. Zatímco první nárok vzniká dnem splnění zákonem stanovených podmínek, druhý vzniká dnem splnění podmínek pro vznik nároku na důchod při současném podání žádosti

o přiznání nebo vyplácení důchodové dávky. Z toho plyne, že mohou nastat případy, kdy pojištěnci vznikne nárok na důchodovou dávku, nikoli však na její výplatu.⁴⁾

S účinností od 1. ledna 1957 bylo zákonem č. 55/1956 Sb., o sociálním zabezpečení, zavedeno poprvé v historii českého práva důchodového pojištění rozlišování mezi plným a částečným invalidním důchodem. Toto členění v nezměněné podobě trvá dodnes. Obecně lze říci, že základní rozdíl mezi oběma důchody je založen na míře poklesu výdělečné schopnosti pojištěnce. O obou druhích těchto dávek bude jednotlivě pojednáno zejména ve čtvrté a páté kapitole tohoto oddílu.

1.3. Základní pojmy související s invalidními důchody

Před samotným přistoupením k popisu problematiky invalidních důchodů považují za vhodné nejdříve vyložit některé důležité pojmy, které s invalidními důchody souvisejí.

1.3.1. Dlouhodobě (trvale) nepříznivý zdravotní stav

V souvislosti s výkladem pojmu dlouhodobě (trvale) nepříznivého zdravotního stavu je zapotřebí nejprve uvést, že ani plný ani částečný invalidní důchod není koncipován jako dávka poskytovaná krátkodobě či dokonce jednorázově, jako je tomu např. u dávek nemocenského pojištění. Jedná se o dávky, které mají jejich příjemcům zabezpečit finanční příjmy po delší dobu. Legální definici pojmu dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav nacházíme v ustanovení § 26 zákona o důchodovém pojištění, kde je stanoveno, že dlouhodobě nepříznivým zdravotním stavem se pro účely tohoto zákona považuje nepříznivý zdravotní stav,

---

⁴⁾ Např. § 46 odst. 1 písm. c) zákona o důchodovém pojištění.

který podle poznatků lékařské vědy má trvat déle než jeden rok. zákonodárce tímto skutečný výklad pojmu přenechává oboru lékařství, aby tak lékař vycházející ze svých odborných znalostí a z nejnovějších poznatků medicíny určil přibližnou délku trvání nepříznivého zdravotního stavu u pojištěnce, popř. stanovil, že tento stav bude s největší pravděpodobností trvalý.

1.3.2. Invalidita

Dalším velmi významným pojmem, jemuž je třeba věnovat více pozornosti, je samotná invalidita jako jedno z rozhodujících kritérií pro přiznání dávky invalidního důchodu. Vzhledem k rozdílnému pojetí plného a částečného invalidního důchodu se v českém právním řádu též rozlišuje plná a částečná invalidita.

Kromě tohoto právního dělení lze na invaliditu nahlížet z různých pohledů, a chápat ji tak jako invaliditu medicínskou, ekonomickou nebo sociologickou. Z lékařského hlediska se invaliditou rozumí stav, kdy za současných prostředků medicíny nelze pacienta vyléčit. Ekonomické pojetí invalidity ji chápe jako snížení ekonomické úrovně osoby. Naproti tomu sociologie se věnuje invaliditě převážně jako společenskému jevu přinášejícímu různé negativní sociální důsledky.⁵⁾

Legální definice **plné invalidity** je obsažena v § 39 odst. 1 zákona o důchodovém pojištění. Toto ustanovení uvádí, že plně invalidní je pojištěnec, jestliže z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu buď poklesla jeho schopnost soustavné výdělečné činnosti nejméně o 66 %, nebo je schopen pro zdravotní postižení soustavné výdělečné činnosti jen za zcela mimořádných podmínek. Prvně uvedený případ plné invalidity bývá též označován jako tzv. obecná invalidita. Pro její určení je rozho-

---

⁵⁾ Gregorová, Z. Důchodové systémy. Brno: MU Brno, 1998, str. 151.

dující míra poklesu schopnosti soustavné výdělečné činnosti. Pokud schopnost pojištěnce vlastní prací dosáhnout výdělek odpovídající jeho tělesným, smyslovým a duševním schopnostem klesne pod dvě třetiny, považuje se tato osoba za plně invalidní. Druhý, výše uvedený, případ invalidity, kdy je osoba schopna výdělečné činnosti jen za zcela mimořádných podmínek, bývá označován jako trvale těžké zdravotní postižení.⁶⁾ Bližší podrobnosti a seznam postižení, při kterých lze výdělečnou činnost vykonávat jen za zcela mimořádných podmínek, stanoví prováděcí vyhláška. Její příloha č. 3 uvádí mezi těmito postiženími např. úplnou nevidomost obou očí, amputační ztrátu obou dolních končetin v bérce a výše, amputační ztrátu obou horních končetin v zápěstí a výše či zdravotní postižení způsobující imobilitu, pro kterou je osoba trvale odkázána na vozík pro invalidy.

Těž způsob posouzení a procentní míra poklesu soustavné výdělečné činnosti jsou obsaženy na základě zákonného zmocnění v prováděcí vyhlášce. Zákon o důchodovém pojištění zároveň bez ohledu na prováděcí předpis zakotvil v § 39 odst. 2 taxativní výčet okolností, k nimž je třeba přihlédnout při posuzování míry poklesu schopnosti soustavné výdělečné činnosti pojištěnce. Posudkový lékař příslušné okresní správy sociálního zabezpečení posuzující zdravotní stav tak v souladu se zákonem vychází z výsledků funkčních vyšetření pojištěncova zdravotního stavu, z jeho schopnosti vykonávat práce odpovídající jeho zachovalým tělesným, smyslovým a duševním schopnostem a přihlíží k výdělečným činnostem, které pojištěnec vykonával dříve, k jeho dosaženému vzdělání, zkušenostem a znalostem. Dále posudkový lékař bere v úvahu, zda jde o postižení trvale ovlivňující schopnost výdělečné činnosti, zda a jak je pojištěnec na své zdravotní postižení adaptován, a schopnost rekvalifikace na ji-

---

⁶⁾ Langer, R. Posuzování zdravotního stavu pro účely sociální ochrany z hlediska soudní praxe, Právo a zaměstnání, ročník IX., 2003, č. 2, str. 9.

ný, vhodný typ výdělečné činnosti. Při tomto postupu lékaře je nutno přihlížet i ke specifickým okolnostem konkrétního případu. Co se týče výdělečných činností, které pojištěnec vykonával předtím, než došlo k poklesu jeho schopnosti konat soustavnou výdělečnou činnost, je nutno tento pojem vyjádřený v množném čísle vykládat tak, že se jedná o všechna zaměstnání a další výdělečné aktivity, které osoba ve svém životě vykonávala nebo se na ně připravovala.⁷⁾

Definici **částečné invalidity** zakotvil zákonodárce v ustanovení § 44 zákona o důchodovém pojištění. Podle něj se částečně invalidním pojištěncem rozumí osoba, u níž z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu poklesla její schopnost soustavné výdělečné činnosti nejméně o 33 %. Částečně invalidním je též pojištěnec, jestliže mu dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav značně ztěžuje obecné životní podmínky. Pro posuzování míry poklesu schopnosti soustavné výdělečné činnosti u osob částečně invalidních platí stejný postup, pravidla a zásady jako u invalidity plné. Též se v tomto případě aplikují ustanovení prováděcí vyhlášky. Pokud jde o částečnou invaliditu vzniklou tím, že jsou pojištěnci v důsledku nepříznivého zdravotního stavu značně ztíženy obecné životní podmínky, platí zde, že příjem z případné výdělečné činnosti se nezjišťuje, a je tudíž irelevantní, pokud jde o výpočet výše dávky částečného invalidního důchodu. Na rozdíl od plné invalidity jde u invalidity částečné, jak již z názvu vyplývá, o mírnější pokles schopnosti soustavné výdělečné činnosti, tj. v rozmezí 33 až 66 % původního výdělečného potenciálu pojištěnce.

---

⁷⁾ Langer, R. Posuzování zdravotního stavu pro účely sociální ochrany z hlediska soudní praxe, Právo a zaměstnání, ročník IX., 2003, č. 2, str. 9.

1.3.3. Bezmocnost

V souvislosti s invalidními důchody je třeba se zabývat též pojmem „bezmocnost“. V právu sociálního zabezpečení je možno obecně vyložit tento institut jako stav, při němž není člověk zcela soběstačný a je odkázán na pomoc jiné osoby. Dle míry, v jaké je osoba odkázána na pomoc druhého, se rozlišují tři stupně bezmocnosti, a to částečná, převážná a úplná. Jejich definice jsou uvedeny v ustanovení § 2 prováděcí vyhlášky.

Prvním a nejlehčím stupněm je bezmocnost částečná. Ohledně ní prováděcí vyhláška stanoví, že jde o stav, při němž osoba potřebuje dlouhodobě pomoc jiné osoby při některých nezbytných životních úkonech. Demonstrativně jsou ve stejném ustanovení uvedeny některé činnosti, při nichž je nezbytná asistence druhé osoby. Jde například o mytí, česání nebo oblékání. Bez ohledu na výše uvedené se pak za částečně bezmocnou vždy považuje osoba prakticky nevidomá.

Těžším typem bezmocnosti je bezmocnost převážná. Za převážně bezmocnou osobu se považuje osoba, která kromě dlouhodobé pomoci poskytované jinou osobou při některých nezbytných životních úkonech, potřebuje též pravidelnou pomoc, popřípadě soustavný dohled jiné osoby při hlavních životních úkonech, například při chůzi a při výkonu fyziologických potřeb. Soustavným dohledem rozumíme činnost srovnatelnou s péčí prováděnou na lůžkových odděleních zdravotnických zařízení, jež spočívá v pravidelném sledování zdravotního stavu osoby, asistenci při jídle, oblékání a výkonu fyziologických potřeb.⁸⁾ Za převážně bezmocnou se dále vždy považuje též osoba úplně nevidomá.

---

⁸⁾ Kučera, R. Kritéria pro posuzování bezmocnosti, Národní pojištění, ročník 34, 2003, č. 3, str. 16.

Nejtěžším stupněm bezmocnosti je dle prováděcí vyhlášky úplná bezmocnost. Za úplně bezmocnou označujeme osobu, která zcela pozbyla schopnost sebeobsluhy, potřebuje soustavné ošetřování a je odkázána trvale na pomoc jiné osoby při všech životních úkonech.

Jak již bylo uvedeno, liší se od sebe jednotlivé stupně bezmocnosti podle míry omezení soběstačnosti či sebeobsluhy. Výchozím stavem je zde situace, v níž je osoba schopna se sama o sebe postarat, pokud jde o základní a běžné životní úkony. Není-li toho schopna, stanoví při lékařské prohlídce posudkový lékař rozsah omezení soběstačnosti a určí, o jaký stupeň bezmocnosti se jedná. Všechny tři stupně bezmocnosti však mají i některé společné znaky. Především jde o stavy vyznačující se svou dlouhodobostí, popř. trvalostí. Krátkodobé či přechodné stavy proto nemohou být posuzovány jako případy bezmocnosti, byť půjde o případy, kdy je osoba např. po operaci upoutána na lůžko a odkázána na pomoc a péči jiného. Dalším společným prvkem všech stupňů bezmocnosti je potřeba pomoci jiné osoby při provádění některých životních úkonů či výkonu základních lidských potřeb. Přitom není rozhodující, zda je touto osobou rodinný příslušník či jiná blízká osoba, nebo zda jde o pracovníka zdravotnického zařízení, popř. o někoho jiného.⁹⁾

1.4. Plný invalidní důchod

1.4.1. Podmínky pro vznik nároku na plný invalidní důchod a jeho trvání

Právní úprava plného invalidního důchodu je obsažena zejména v ustanovení § 38 a následujících v části čtvrté, hlavě

---

⁹⁾ Kučera, R. Kritéria pro posuzování bezmocnosti, Národní pojištění, ročník 34, 2003, č. 3, str. 16.

druhého zákona o důchodovém pojištění. Díl první upravuje podmínky nároku na plný invalidní důchod. Nárokem se zde přitom rozumí objektivní právo pojištěnce na dávku ze systému důchodového pojištění, a to při současném splnění všech podmínek stanovených zákonem.

Vznik nároku na plný invalidní důchod je spojen zejména se splněním podmínek obsažených v ustanovení § 38 zákona o důchodovém pojištění, které zní:

„Pojištěnec má nárok na plný invalidní důchod, jestliže se stal

a) plně invalidním a získal potřebnou dobu pojištění, pokud nesplnil ke dni vzniku plné invalidity podmínky nároku na starobní důchod podle § 29, popřípadě, byl-li přiznán starobní důchod podle § 31, pokud nedosáhl důchodového věku, nebo

b) plně invalidním následkem pracovního úrazu.“

Plný invalidní důchod lze tudíž pojištěnci přiznat podle současných právních předpisů toliko při splnění jedné ze dvou podmínek zakotvených v ustanovení § 38 zákona o důchodovém pojištění, pomineme-li zvláštní případy uvedené v § 42. Pod písmenem a) zákon uvádí situaci, v níž musejí být pro nárok na důchod kumulativně splněny dvě základní podmínky. První z nich je plná invalidita pojištěnce, druhou je potřebná doba pojištění. Ta je zákonem odstupňována v závislosti na věku pojištěnce. Pro délku potřebného pojištění platí, že čím mladší je pojištěnec, tím kratší je doba pojištění, kterou je třeba získat pro nárok na invalidní důchod. Pojištěnci ve věku do 20 let postačí méně než jeden rok pojištění, pojištěnci ve věku 20 až 22 let nejméně jeden rok, ve věku 22 až 24 let alespoň dva roky, ve věku 24 až 26 alespoň tři roky, ve věku 26 až 28 let alespoň čtyři roky a konečně pojištěnec ve věku nad 28 let musí být pojištěn alespoň po dobu 5 let. V této souvislosti je nutno upozornit na výjimku týkající doby potřebného pojištění

u tzv. invalidů z mládí, o nichž je pojednáno ve čtvrté podkapitole.

Potřebná doba pojištění se v souladu s ustanovením § 40 zákona o důchodovém pojištění zjišťuje z období přede dnem vzniku plné invalidity. Jde-li o pojištěnce staršího 28 let, zjišťuje se z posledních deseti let před vznikem této invalidity. Doba, kdy jsou osoby uvedené v § 5 odst. 1 písm. a) až n) a v), odst. 2 a § 6 zákona o důchodovém pojištění účastny pojištění, má význam pro přiznání nároku na plný invalidní důchod pojištěnci staršímu 28 let pouze tehdy, pokud spadá do období 10 let bezprostředně předcházejících vzniku plné invalidity.¹⁰⁾ Je-li doba pojištění v tomto období přerušena, její jednotlivé úseky se sčítají. Pro odstranění nežádoucího stavu, který by samo o sobě toto ustanovení mohlo vyvolávat, zákon stanoví, že se podmínka potřebné doby pojištění považuje za splněnou též tehdy, pokud byla doba pojištění získána v kterémkoliv období deseti roků dokončeném po vzniku plné invalidity, přičemž u pojištěnce mladšího 24 let potřebná doba pojištění činí pouze dva roky. Tímto ustanovením zákonodárce zmírnil negativní dopad ustanovení § 40 odst. 2 první věty zákona o důchodovém pojištění, pokud by mělo dojít k jeho aplikaci bez dalšího. V případech, kdy by se pojištěnec stal plně invalidním, avšak v posledních deseti letech před uznáním plné invalidity nebyl pojištěn po potřebnou dobu, nemohl by nikdy získat nárok na plný invalidní důchod. Potřebnou dobu pojištění, jako jednu ze základních podmínek pro přiznání invalidního důchodu, by nemohl splnit, neboť je logikou věci vyloučeno, aby byl v současnosti či v budoucnu účasten pojištění pro dobu již minulou. Druhou větou tohoto odstavce je tudíž umožněno, aby osoba, která nespl-

---

¹⁰⁾ Pozn.: Zákon o důchodovém pojištění v § 5 odst. 1 a v § 6 uvádí například zaměstnance v pracovním poměru, osoby samostatně výdělečně činné, soudce, poslance a senátory Parlamentu České republiky, prezidenta republiky a členy vlády, osoby, které se soustavně připravují na budoucí povolání studiem na střední nebo vyšší odborné škole anebo vysoké škole v České republice po dobu prvních šesti let tohoto studia po dosažení věku 18 let či osoby dobrovolně přihlášené k účasti na důchodovém pojištění.

nila potřebnou dobu pojištění v době před vznikem invalidity, byla nadále účastna pojištění a potřebnou dobu účasti na pojištění získala v kterémkoliv období deseti let dokončeném po vzniku plné invalidity. V praxi je pak u osob starších 28 let posuzováno toto desetileté období vždy jako období deseti za sebou jdoucích roků předcházejících dni podání žádosti o přiznání invalidního důchodu. Na tomto místě nelze souhlasit s názorem, že pro přiznání invalidního důchodu osoby starší 28 let postačí získání potřebné doby pojištění v období složeném z deseti let předcházejících vzniku plné invalidity a doby až deseti let po jejím vzniku, byť dikce zákona zde není zcela srozumitelná. Rozhodující význam pro správný výklad zde má slovo „kterémkoliv“, při jehož absenci by se správnějším jevil výše uvedený popřený názor. Z požadavku získání potřebné doby pojištění „v kterémkoliv období“ deseti let dokončeném po vzniku plné invalidity vyplývá, že posuzujeme kterékoli desetileté období před okamžikem podání žádosti o invalidní důchod v závislosti na dni jejího podání, nikoli vždy stejnou dobu deseti let předcházejících vzniku plné invalidity a deseti let po jejím vzniku.

Pro účely splnění potřebné doby pojištění pro nárok na plný invalidní důchod se dle § 40 odst. 3 zákona o důchodovém pojištění považuje za dobu pojištění, nikoli za náhradní dobu pojištění, doba účasti na pojištění u osob uvedených v ustanovení § 5 odst. 1 písm. m) a n)¹¹⁾ a též doba studia na střední nebo vysoké škole v České republice od okamžiku ukončení povinné školní docházky do dosažení věku 18 let.

Zákon o důchodovém pojištění vylučuje vznik nároku na plný invalidní důchod v případě, že se pojištěnec sice stal plně

---

¹¹⁾ Pozn.: Do tohoto ustanovení zákona o důchodovém pojištění zákonodárce zařadil osoby, které se soustavně připravují na budoucí povolání studiem na střední nebo vyšší odborné škole nebo vysoké škole v České republice, a to po dobu prvních šesti let tohoto studia po dosažení věku 18 let, a dále osoby vedené v evidenci úřadu práce jako uchazeči o zaměstnání po dobu, po kterou jim náleží podpora v nezaměstnanosti nebo podpora při rekvalifikaci.

invalidním a získal potřebnou dobu pojištění, avšak ke dni vzniku plné invalidity splnil podmínky nároku na starobní důchod podle § 29 zákona o důchodovém pojištění, popř. byl-li mu přiznán tzv. předčasný starobní důchod podle § 31 téhož zákona. Ve výše uvedených případech vzniká pojištěnci pouze nárok na starobní důchod, který mu je též při splnění dalších zákoných podmínek vyplácen. Souběh nároků na plný invalidní důchod a důchod starobní je tímto vyloučen.

Pod písmenem b) uvádí ustanovení § 38 zákona o důchodovém pojištění další případ vzniku nároku na invalidní důchod. Podle tohoto ustanovení má nárok na plný invalidní důchod pojištěnec, který se stal plně invalidním následkem pracovního úrazu nebo nemoci z povolání.¹²⁾ Při splnění této podmínky není vyžadována potřebná doba pojištění a ani dosažení důchodového věku či výplata starobního důchodu nebrání vzniku nároku na plný invalidní důchod.

Podle ustanovení § 25 odst. 1 zákona o důchodovém pojištění se pracovním úrazem rozumí *„úraz, který utrpěl pojištěnec při činnosti zakládající účast na pojištění a který se za pracovní nebo služební považuje podle pracovněprávních předpisů nebo předpisů upravujících služební poměry¹³⁾ platných v době*

¹²⁾ Srov. § 25 odst. 2 zákona o důchodovém pojištění.

¹³⁾ Pozn.: Základní pracovněprávní předpis, zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce, v platném znění, obsahuje definici pracovního úrazu v ustanovení § 190, přičemž stanoví, že pracovním úrazem je poškození na zdraví nebo smrt zaměstnance, k nimž došlo při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s ním. Za pracovní úraz se však nepovažuje úraz, který se zaměstnanci přihodil na cestě do zaměstnání a zpět. Služební a pracovní úrazy zmiňuje též zákon č. 218/2002 Sb., o službě státních zaměstnanců ve správních úřadech a o odměňování těchto zaměstnanců a ostatních zaměstnanců ve správních úřadech (služební zákon), a to v ustanovení § 107, přičemž pro odškodnění těchto úrazů odkazuje na užití příslušných ustanovení zákoníku práce. Zde je nutné připomenout, že některá ustanovení tohoto zákona nabyla účinnosti dnem 28. 5. 2002, zatímco značná část služebního zákona, včetně ustanovení § 107, dosud účinná nejsou. Zákonem č. 626/2004 Sb., o změně některých zákonů v návaznosti na realizaci reformy veřejných financí v oblasti odměňování, byla účinnost zbývajících ustanovení odložena ke dni 1. ledna 2007.

vzniku plné nebo částečné invalidity následkem tohoto úrazu." Dále se za pracovní úraz považuje též úraz, který pojištěnec utrpěl při přípravě k obraně České republiky nebo pojištěnec, který není vojákem z povolání ani vojákem v další službě, při výkonu služby v ozbrojených silách České republiky anebo pojištěnec při výkonu činnosti prováděné v rámci civilní služby podle pokynů osoby, u níž se koná civilní služba, nebo v přímé souvislosti s takovým výkonem.

Jak již bylo uvedeno, vzniká pojištěnci nárok na plný invalidní důchod i v případě, že jeho plná invalidita vznikla následkem nemoci z povolání. Tou se rozumí onemocnění, které vzniká nepříznivým působením chemických, fyzikálních, biologických nebo jiných škodlivých vlivů, pokud vzniklo za podmínek uvedených v nařízení vlády č. 290/1995 Sb., kterým se stanoví seznam nemocí z povolání, v platném znění, a je uvedeno jako nemoc z povolání v příloze zmíněného nařízení. Podle něj jsou nemoci z povolání rozříděny na nemoci způsobené chemickými látkami nebo zapříčiněné fyzikálními faktory, onemocnění dýchacích cest, nemoci kožní, přenosné nemoci a onemocnění způsobené jinými faktory a činiteli.

Vznik nároku na výplatu plného invalidního důchodu je, kromě výše uvedených podmínek, též spojen s další právní skutečností. Vedle splnění hmotněprávních podmínek obecně stanovených v § 38 zákona o důchodovém pojištění, je třeba podat žádost o přiznání nebo vyplácení důchodu. Tuto žádost je oprávněn podat příslušnému orgánu sociálního zabezpečení především sám pojištěnec. Jeho způsobilost vlastními právními úkony nabývat v právních vztazích pojištění práv a brát na sebe povinnosti, jež byla zmíněna v úvodu této kapitoly, vzniká v souladu s ustanovením § 3 odst. 2 zákona o důchodovém pojištění již dnem ukončení povinné školní docházky. V případě, že osoba takovou způsobilost nemá vůbec či je její způsobilost k právním úkonům

omezena, musí být zastoupena zákonným zástupcem podle předpisů práva občanského¹⁴⁾. Zároveň ustanovení § 64 zákona o důchodovém pojištění ve spojení s § 118 zákona č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, v platném znění, umožňuje obecnímu úřadu ustanovit zvláštního příjemce důchodové dávky v případě, kdy by se výplatou dávky dosavadnímu příjemci zřejmě nedosáhlo účelu, kterému má dávka sloužit, nebo kdyby tím byly poškozovány zájmy osob, které je důchodce povinen vyživovat, anebo nemůže-li oprávněný, popřípadě jeho zákonný zástupce dávku přijmout. Ten je povinen dávku použít pouze ve prospěch oprávněného a osob, které je oprávněný povinen vyživovat, a v případě, že je ustanoven z důvodu, že oprávněný dávku nemůže přijímat, pak používá dávku podle pokynů oprávněného.

1.4.2. Zánik nároku na plný invalidní důchod, posuzování zdravotního stavu

Zánik pojištěnčova nároku na invalidní důchod není v zákoně o důchodovém pojištění explicitně stanoven. Ustanovení § 55 tohoto zákona stanoví toliko, že nárok na důchod uplynutím času nezaniká. Podle téhož ustanovení však zaniká nárok na jeho výplatu, a to uplynutím tří let ode dne, za který pojištěnci důchod nebo jeho část náleží.

Nárok pojištěnce na plný invalidní důchod trvá po dobu, kdy jsou splněny všechny zákonem stanovené podmínky pro jeho vznik. Zejména je existence tohoto nároku spojena s trváním plné invalidity. Pokud dojde u pojištěnce k poklesu míry nepříznivého zdravotního stavu, zvýšení schopnosti soustavné výdělečné činnosti, a tím k přeměně jeho plné invalidity na invaliditu

---

¹⁴⁾ Viz § 26 a násl. zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, v platném znění.

částečnou, případně k úplnému zániku invalidního stavu, zanikne ze zákona nárok na plný invalidní důchod.

Změnu, případně zánik invalidity u pojištěnce konstatuje posudkový lékař zpravidla v rámci tzv. kontrolní lékařské prohlídky prováděné v souladu s § 8 zákona č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, v platném znění. Pokud je při kontrolní prohlídce zjištěno, že pojištěnec již nadále není plně invalidní, uvede tuto skutečnost lékař ve svém odborném posudku. Na jeho základě poté příslušný orgán sociálního zabezpečení¹⁵⁾ vydá správní rozhodnutí, kterým odejme pojištěnci jím dosud pobíranou důchodovou dávku. Oproti zániku nároku na invalidní důchod, který nastává přímo ze zákona, zánik nároku na výplatu této dávky je spojen až s pravomocným a vykonatelným rozhodnutím orgánu sociálního zabezpečení.¹⁶⁾

1.4.3. Výše plného invalidního důchodu a způsob jeho výpočtu

Dávky důchodového pojištění, včetně plného invalidního důchodu, jsou v České republice založeny na principech univerzality, dynamičnosti a tzv. dvousložkovosti.¹⁷⁾ Univerzálností se rozumí jednotný postup při výpočtu důchodu, přičemž je přihlíženo toliko k celkové době pojištění a výpočtovému základu. Jakékoli prvky, které by ovlivňovaly výši dávek na základě jiných kritérií,¹⁸⁾ byly, až na výjimky přetrvávající z doby účinnosti dřívějších předpisů, odstraněny. Důchodový systém založený na zásadě dynamičnosti se vyznačuje změnami

¹⁵⁾ Viz § 5 a § 9 zákona č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, v platném znění.

¹⁶⁾ Tröster, P. a kol. Právo sociálního zabezpečení, 3. aktualizované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2005, str. 219.

¹⁷⁾ Tröster, P. a kol. Právo sociálního zabezpečení, 3. aktualizované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2005, str. 190.

¹⁸⁾ Např. tzv. osobní důchody poskytované podle § 53 zákona o sociálním zabezpečení, ve znění účinném do 30. 4. 1990, mj. zvláště zasloužilým pracovním v oboru hospodářství, školství, zdravotnictví, obrany a bezpečnosti vlasti, státní správy a v jiných úsecích veřejné činnosti.

hodnot jednotlivých složek a výsledných částek v závislosti na vývoji některých dílčích parametrů. Konečně, tzv. dvou-složkovost znamená, že každá z dávek důchodového pojištění se skládá ze dvou částí, a to základní výměry a výměry procentní.

Zákon o důchodovém pojištění stanoví v § 41 odst. 1 výši základní výměry plného invalidního důchodu částkou 1 470 Kč měsíčně. Tatáž částka je zákonem stanovena jako základní výměra i u ostatních druhů důchodů, přičemž jejím prostřednictvím zákonodárce garantuje všem poživatelům důchodových dávek bez rozdílu jistou minimální výši jejich důchodové dávky. Vláda České republiky je zákonem zmocněna zvyšovat svými nařízeními výši základní výměry stanovenou zákonem. Naposledy k tomuto došlo nařízením vlády č. 415/2005 Sb., o zvýšení důchodů v roce 2006, s účinností od 1. ledna 2006, kdy výše částky základní výměry u všech důchodových dávek poskytovaných ze systému důchodového pojištění vzrostla z původních 1 400 Kč na současných 1 470 Kč.

Výše procentní výměry plného invalidního důchodu činí za každý celý rok doby pojištění 1,5 % výpočtového základu měsíčně. Zákon o důchodovém pojištění zároveň zajišťuje v ustanovení § 41 odst. 2 ve spojení s § 33 odst. 2 větou třetí minimální výši procentní výměry plného invalidního důchodu 770 Kč za měsíc. Výše plného invalidního důchodu podle dnes platných předpisů tudíž dosahuje nejméně výše 2 240 Kč, přičemž tato částka odpovídá součtu nejnižší zákonem připuštěné základní a procentní výměry.

Výpočet výše plného invalidního důchodu pojištěnce je poměrně složitým procesem, při němž je operováno zejména s níže vysvětlenými pojmy obsaženými v části třetí, hlavě druhé zákona o důchodovém pojištění. Pro snazší a rychlejší zjištění přesné

výše důchodové dávky proto bylo vytvořeno programové počítačové zpracování.

Jedním ze základních pojmů je již výše zmíněný termín **výpočtový základ**, který je v § 15 zákona o důchodovém pojištění definován jako osobní vyměřovací základ, pokud nepřevyšuje částku 9 100 Kč. Převyšuje-li osobní vyměřovací základ tuto částku, poté se do výše 9 100 Kč počítá v plné výši, z částky nad 9 100 Kč do 21 800 Kč se počítá 30 % a z částky nad 21 800 Kč se počítá do výpočtového základu jen 10 %. Účelem zavedení těchto tzv. redukčních hranic je omezení výše důchodové dávky v případech, kdy měl pojištěnec v tzv. rozhodném období, vyloženém níže, velmi vysoké příjmy, které se zahrnují do výpočtu dávky invalidního důchodu a jež by nepřiměřeně zvyšovaly výši této dávky, a tím významným způsobem znevýhodňovaly osoby, které, i bez vlastního zavinění, tak vysokých příjmů nedosahovaly.

Osobním vyměřovacím základem se pak rozumí měsíční průměr úhrnů ročních vyměřovacích základů pojištěnce za **rozhodné období**. Tím je podle § 18 zákona o důchodovém pojištění období 30 kalendářních roků bezprostředně předcházejících roku přiznání důchodu, přičemž se nezapočítává rok, v němž pojištěnec dosáhl věku 18 let a období tomuto roku předcházející. Do rozhodného období se však nezahrnují roky před rokem 1986. Ustanovení § 18 odst. 3 též řeší případy, kdy mezi rokem, v němž pojištěnec dosáhl věku 18 let, a rokem, v němž je přiznán důchod, je období kratší než 30 let.

Jak již bylo uvedeno, pro určení výše osobního vyměřovacího základu se vychází z úhrnu ročních vyměřovacích základů. Zákon definuje **roční vyměřovací základ** jako součin úhrnu vyměřovacích základů pojištěnce za kalendářní rok a koeficientu nárůstu všeobecného vyměřovacího základu. Vyměřovacím základem je v období

před 1. lednem 1996 hrubý výdělek stanovený pro účely důchodového zabezpečení podle předpisů platných před 1. lednem 1996, a to nejdříve ode dne zaplacení pojistného. V období po 31. prosinci 1995 se vyměřovacím základem rozumí vyměřovací základ uvedený v § 5 a násl. zákona ČNR č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, v platném znění, včetně náhrady za ztrátu na výdělku po skončení pracovní neschopnosti náležející za pracovní úraz (nemoc z povolání) a náhrady za ztrátu na služebním příjmu (platu) po skončení neschopnosti k službě, a to též nejdříve ode dne zaplacení pojistného. **Koeficient nárůstu všeobecného vyměřovacího základu** je zákonem o důchodovém pojištění stanoven jako podíl všeobecného vyměřovacího základu za kalendářní rok, který o dva roky předchází roku přiznání důchodu, vynásobeného přepočítacím koeficientem, a všeobecného vyměřovacího základu za kalendářní rok, za který se vypočítává roční vyměřovací základ. Koeficient nárůstu se zaokrouhluje na čtyři desetinná místa, přičemž jeho hodnota činí vždy nejméně hodnotu 1. Výši **všeobecného vyměřovacího základu** za kalendářní rok stanoví vláda nařízením tak, že odpovídá výši průměrné měsíční mzdy zjištěné Českým statistickým úřadem a zároveň nesmí být nižší než výše všeobecného vyměřovacího základu v předchozím roce. Pro rok 2004 je dle nařízení vlády č. 414/2005 Sb., kterým se pro účely důchodového pojištění stanoví výše všeobecného vyměřovacího základu za rok 2004 a výše přepočítacího koeficientu pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu za rok 2004 a upravují částky pro stanovení výpočtového základu, s účinností od 1. ledna 2006 stanoven ve výši 17 882 Kč. **Přepočítací koeficient** je stanoven jako podíl průměrné měsíční mzdy zjištěné Českým statistickým úřadem za první pololetí kalendářního roku, který o jeden rok předchází roku přiznání důchodu, a průměrné měsíční mzdy zjištěné Českým statistickým úřadem za první pololetí kalendářního roku, který o dva roky předchází roku přiznání důchodu. Výši tohoto koeficientu stanovuje každoročně

vláda svým nařízením, přičemž je uváděn s přesností na čtyři desetinná místa a jeho výše vždy musí činit nejméně hodnotu jedna. Pro rok 2004 je dle výše uvedeného nařízení vlády č. 414/2005 Sb. stanoven ve výši 1,0532.¹⁹⁾

Pro zjištění výše důchodové dávky je nutno při výpočtu též přihlídnout k náhradním a vyloučeným dobám pojištění, jež jsou blíže specifikovány v ustanovení § 11 a násl. zákona o důchodovém pojištění.

1.4.4. Plný invalidní důchod a jeho výše v mimořádných případech

Ustanovení § 7 zákona o důchodovém pojištění uvádí, že se podle tohoto zákona přiznává plný invalidní důchod též osobám, které nebyly účastny pojištění, avšak splňují podmínky stanovené tímto zákonem. Zákon tak prolamuje pojišťovací princip a zakotvuje pro omezený okruh případů zásadu zabezpečovací. Takto mají nárok na dávky plného invalidního důchodu a jejich výplatu i osoby, které se na přispívání do důchodového systému formou placení pojistného nijak nepodílejí. Přesto je však žádoucí, aby i těmto osobám bylo poskytnuto v případech stanovených zákonem finanční zabezpečení pro jejich životní potřeby v situacích, kdy si samy nemohou pro svůj dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav výdělečnou činností opatřit potřebné prostředky. Dochází zde k praktickému uplatnění principu solidarity.

Nárok na plný invalidní důchod tak vzniká podle ustanovení § 42 odst. 1 zákona o důchodovém pojištění osobám, které dosáhly alespoň věku 18 let, mají trvalý pobyt na území České republiky,

---

¹⁹⁾ Dle ustanovení § 17 odst. 4 zákona o důchodovém pojištění stanoví vláda každoročně do 30. září svým nařízením hodnotu přepočítacího koeficientu za kalendářní rok, který o dva roky předchází kalendářnímu roku, ve kterém se stanovuje vyměřovací základ pro období, jež o dva roky předchází roku přiznání důchodu. Pro výpočet výše důchodové dávky osobám, kterým byl přiznán důchod v roce 2006, se tak užije hodnota přepočítacího koeficientu stanoveného pro rok 2004.

jsou plně invalidní a jejich invalidita vznikla před dosažením 18 let věku. Zároveň tyto osoby nebyly účastny pojištění po potřebnou dobu stanovenou zákonem. V praxi bývají tyto osoby označovány zpravidla jako tzv. „invalidé z mládí“.

Výše základní výměry plného invalidního důchodu přiznaného podle ustanovení § 42 odst. 1 zákona o důchodovém pojištění činí 1 470 Kč. Výše procentní výměry této dávky činí měsíčně 45 % výpočtového základu, přičemž se pro účely stanovení výpočtového základu za osobní vyměřovací základ považuje všeobecný vyměřovací základ, který o dva roky předchází roku přiznání plného invalidního důchodu, a to po jeho vynásobení přepočítacím koeficientem pro úpravu tohoto všeobecného základu.

Pro úplnost lze dodat, že ustanovení § 42 odst. 5 zákona o důchodovém pojištění upravuje výplatu dávky plného invalidního důchodu osobě, která je výdělečně činná v cizině. Po dobu této činnosti se plný invalidní důchod poživateli nevyplácí. Jde tak o jediný případ, v němž případná výdělečná činnost brání pojištěnci pobírat tuto dávku.

1.4.5. Zvýšení plného invalidního důchodu pro bezmocnost

Zvýšení důchodu pro bezmocnost není dávkou důchodového pojištění. Jedná se o jedinou zbývající dávku důchodového zabezpečení, jež je stále upravena zákonem č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, v platném znění (dále jen „zákon o sociálním zabezpečení“). Při splnění podmínek stanovených tímto zákonem se o tuto částku navyšuje důchod poskytovaný podle zákona o důchodovém pojištění. Její samostatné vyplácení je vyloučeno a její existence je spjata s trváním nároku na společ-

ně vyplácený kterýkoli důchod uvedený v zákoně o důchodovém pojištění.²⁰⁾

Pro zvýšení důchodu pro bezmocnost musejí být splněny současně dvě základní podmínky. První z nich je uznání některého stupně bezmocnosti lékařskou posudkovou službou v rámci lékařské prohlídky zdravotního stavu osoby, a to podle kritérií uvedených v ustanovení § 2 prováděcí vyhlášky. Druhou podmínkou nezbytnou pro vznik nároku na zvýšení důchodu pro bezmocnost je pobírání některého z důchodů poskytovaných z důchodového pojištění. Při splnění výše uvedených podmínek má oprávněná osoba na základě podané žádosti nárok na výplatu této dávky důchodového zabezpečení ve stejné výši bez ohledu na to, zda již současně pobírá plný či částečný invalidní důchod, jinou dávku důchodového pojištění nebo více takových dávek současně.

Výše zvýšení důchodu, případně úhrnu pobíraných důchodů, pro bezmocnost je odstupňována v závislosti na stupni bezmocnosti. Při částečné bezmocnosti se poskytovaný důchod navyšuje o 20 %, při bezmocnosti převážné o 40 % a při úplné bezmocnosti o 75 % částky, která se podle zákona o životním minimu považuje za potřebnou k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb osoby, která není nezaopatřeným dítětem.²¹⁾ S účinností od 1. ledna 2006 tak navýšení k důchodu v případě částečné bezmocnosti činí po zaokrouhlení²²⁾ částku 480 Kč, u bezmocnosti převážné toto navýšení činí 960 Kč a u bezmocnosti úplné 1 800 Kč.

---

²⁰⁾ Tröster, P. a kol. Právo sociálního zabezpečení, 3. aktualizované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2005, str. 218.

²¹⁾ § 3 odst. 2 písm. e) zákona č. 463/1991 Sb., o životním minimu, v platném znění.

²²⁾ § 70 odst. 5 zákona o sociálním zabezpečení ve spojení s § 54 odst. 3 zákona o důchodovém pojištění.

1.5. Částečný invalidní důchod

1.5.1. Podmínky pro vznik nároku na částečný invalidní důchod a jeho trvání

Druhým typem dávky podmíněné dlouhodobě nepříznivým zdravotním stavem je dle současné právní úpravy vedle plného invalidního důchodu částečný invalidní důchod. Jeho úprava je obsažena v ustanovení § 43 a následujících zákona o důchodovém pojištění. Nárok na částečný invalidní důchod vzniká ve dvou případech.

Prvním z nich je situace, kdy se pojištěnec stal částečně invalidním a zároveň získal potřebnou dobu pojištění. Nárok na částečný invalidní důchod tudíž vznikne osobě, u níž z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu poklesla její schopnost soustavné výdělečné činnosti nejméně o 33 % či jí dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav značně ztěžuje obecné životní podmínky a zároveň byla účastna důchodového pojištění po dobu stanovenou ustanovením § 40 odst. 1 zákona o důchodovém pojištění. Doba pojištění potřebná ke vzniku nároku na částečný invalidní důchod je totožná s dobou pojištění nutnou k získání nároku na plný invalidní důchod. U osob starších 28 let tak činí pět let v desetiletém období bezprostředně předcházejícím vzniku částečné invalidity. Stejně jako u plného invalidního důchodu se považuje podmínka potřebné doby pojištění pro nárok na částečný invalidní důchod za splněnou též v případě, že pojištěnec tuto dobu získal v kterémkoli období deseti let dokončeném po vzniku částečné invalidity.

Podmínka potřebné doby pojištění se považuje za splněnou také v případě, že pojištěnec bezprostředně před vznikem částečné invalidity pobíral plný invalidní důchod přiznaný podle § 42 odst. 1 zákona o důchodovém pojištění. Pokud tedy

u osoby starší 18 let vznikla plná invalidita před dosažením tohoto věku, má trvalý pobyt na území České republiky a na základě splnění těchto podmínek pobírala dávky plného invalidního důchodu, není třeba, aby pro nárok na částečný invalidní důchod přiznávaný posléze byla účastna pojištění po potřebnou dobu stanovenou zákonem.

Jako druhý případ vzniku nároku na částečný invalidní důchod zákon uvádí situaci, kdy se pojištěnec stal částečně invalidním následkem pracovního úrazu nebo nemoci z povolání. Jde o obdobný případ popsaný v předchozí kapitole věnované podmínkám pro nárok na plný invalidní důchod a jeho trvání. Ani v tomto případě není zákonem vyžadováno splnění podmínky potřebné doby pojištění.

1.5.2. Zánik nároku na částečný invalidní důchod

Ve druhé podkapitole čtvrté kapitoly již bylo pojednáno o zániku nároku na plný invalidní důchod a na jeho výplatu. Ohledně podmínek trvání nároku na částečný invalidní důchod a předpokladů pro jeho zánik, včetně zániku nároku na výplatu této dávky, platí totéž.

1.5.3. Výše částečného invalidního důchodu a způsob jeho výpočtu

Částečný invalidní důchod se skládá, stejně jako dávka plného invalidního důchodu, ze základní výměry a výměry procentní.

Výše základní výměry činí, jak již bylo uvedeno v předcházející kapitole, částku 1 470 Kč. Ohledně výše procentní výměry částečného invalidního důchodu zákon o důcho-

dovém pojištění stanoví, že tato činí za každý celý rok doby pojištění 0,75 % výpočtového základu měsíčně. Minimální výše procentní výměry je pojištěnci v ustanovení § 45 odst. 2 zákona o důchodovém pojištění zaručena v částce 385 Kč měsíčně. Vzhledem k tomu je dnes každému poživateli částečného invalidního důchodu zajištěna minimální částka této dávky ve výši 1 855 Kč.

Pro výpočet procentní výměry částečného invalidního důchodu platí přiměřeně stejný postup, jakým je vypočítávána tato výměra u plného invalidního důchodu. Z této obecné zásady uvádí zákon několik výjimek. Jedna z nich se použije v případě, že nárok na částečný invalidní důchod vznikl osobě, jež bezprostředně před tím pobírala plný invalidní důchod přiznaný jí podle § 42 odst. 1 zákona o důchodovém pojištění. Toto ustanovení přiznává nárok na plný invalidní důchod osobě, která dosáhla věku 18 let, má trvalý pobyt na území České republiky a je plně invalidní, přičemž její invalidita vznikla před dosažením věku 18 let a tato osoba nebyla účastna pojištění po potřebnou dobu. Výše procentní výměry částečného invalidního důchodu v takovém případě činí podle § 45 odst. 2 zákona o důchodovém pojištění měsíčně 22,5 % výpočtového základu, přičemž se místo osobního vyměřovacího základu použije všeobecný vyměřovací základ, který o dva roky předchází roku přiznání částečného invalidního důchodu, a to po jeho vynásobení přepočítacím koeficientem. Stejnou výši procentní výměry částečného invalidního důchodu zakotvuje § 45 odst. 4 téhož zákona pro případ pojištěnce, který dosáhl ke dni vzniku nároku na částečný invalidní důchod alespoň 15 let doby pojištění. Procentní výměra ve výši 22,5 % výpočtového základu měsíčně je stanovena i pro výpočet výše částečného invalidního důchodu u pojištěnce mladšího 28 let, který splnil podmínky pro nárok na částečný invalidní důchod, jenž je přiznáván před 18. rokem jeho věku nebo je období od 18 let věku do vzniku nároku na částečný invalidní důchod kryto dobou pojištění, nebo doba, která není

kryta dobou pojištění, je kratší jednoho roku. Pro tyto účely zákon považuje za dobu pojištění i celou dobu studia na střední nebo vysoké škole v České republice po ukončení povinné školní docházky, dobu, po kterou byl pojištěnec veden v evidenci úřadu práce jako uchazeč o zaměstnání, a náhradní dobu pojištění, i když doba pojištění netrvala ani jeden rok.

Ve výše uvedených případech se vychází při výpočtu procentní výměry částečného invalidního důchodu z fiktivní částky, která se rovná 22,5 % výpočtového základu, neboli polovině procentní výměry stanovené pro výpočet plného invalidního důchodu v zákonem popsanych mimořádných případech. Účelem tohoto ustanovení je určení výše výpočtového základu v případech, kdy osoba nebyla účastna pojištění po uvedené dobu, avšak splňuje podmínky nároku na částečný invalidní důchod. V případě absence zmíněných výjimek by při aplikaci ostatních ustanovení zákona nemohlo dojít k řádnému výpočtu výše částečného invalidního důchodu, a nemohlo by tak být vyhověno požadavku spravedlivého zabezpečení invalidních osob.

1.5.4. Zvýšení částečného invalidního důchodu pro bezmocnost

V poslední podkapitole čtvrté kapitoly byla zmíněna možnost zvýšení plného invalidního důchodu pro bezmocnost. Podle ustanovení § 70 zákona o sociálním zabezpečení lze stejným způsobem zvýšit pro bezmocnost i dávky částečného invalidního důchodu, a proto zde platí totéž, co již bylo uvedeno výše.

1.5.5. Souběh částečného invalidního důchodu s příjmem z výdělečné činnosti

Za částečně invalidní jsou považovány osoby, jimž jejich dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav značně ztěžuje obecné životní podmínky či jejichž schopnost výdělečné činnosti odpovídá rozmezí 33 až 66 % téže schopnosti u zdravé fyzické osoby. V posléze uvedeném případě zůstává částečně invalidní osobě až dvoutřetinový zbytkový pracovní potenciál. Není tudíž vyloučeno, aby se taková osoba věnovala samostatné výdělečné činnosti či vstoupila do pracovněprávního vztahu. Dávka částečného invalidního důchodu poskytovaná z důchodového pojištění z prostředků státního rozpočtu není koncipována jako dávka, jež má být výlučným finančním zdrojem uspokojování životních potřeb invalidních osob. Žádný právní předpis tudíž nezakazuje osobě pobírající částečný invalidní důchod vykonávat výdělečnou činnost, i když je zřejmé, že se nepředpokládá činnost zcela srovnatelná s tou, kterou vykonává zdravá fyzická osoba.

V případě, že má částečně invalidní osoba příjmy z vlastní výdělečné činnosti, stanoví zákon v závislosti na jejich výši určité krácení výše dávek částečného invalidního důchodu. Pokud průměrný měsíční příjem z výdělečné činnosti poživatele částečného invalidního důchodu je vyšší než 66 %, ale nepřesahuje 80 % pojištěncova srovnatelného vyměřovacího základu²³⁾, částečný invalidní důchod se vyplácí ve výši poloviny základní výměry a poloviny procentní výměry. V takovém případě činí tudíž minimální výše částečného invalidního důchodu jednu polovinu částky 1 855 Kč, tj. po zaokrouhlení²⁴⁾ 928 Kč. Je-li výše průměrného měsíčního příjmu z výdělečné činnosti maximálně 66 % pojištěncova srovnatelného vyměřovacího základu, částečný invalidní důchod se vyplácí v plné výši; naopak, pokud je tento příjem

²³⁾ Viz § 16 zákona o důchodovém pojištění.

²⁴⁾ Srov. § 54 odst. 3 zákona o důchodovém pojištění.

vyšší než 80 %, dávka částečného invalidního důchodu se nevyplácí. Po dobu výdělečné činnosti v cizině se podle ustanovení § 46 odst. 2 zákona o důchodovém pojištění částečný invalidní důchod jeho poživateli nevyplácí.

Uvedená omezení týkající se výše částečného invalidního důchodu v závislosti na výši příjmu z výdělečné činnosti se však dle § 46 odst. 3 zákona o důchodovém pojištění nevztahují na pojištěnce, kteří dosáhli věku 65 let. Zároveň neplatí ani pro osoby pobírající částečný invalidní důchod přiznaný pro dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav značně ztěžující obecné životní podmínky. Na tuto skupinu osob se nevztahuje dále ani ustanovení, jež zamezuje výplatě částečného invalidního důchodu osobám výdělečně činným v cizině.

Částečný invalidní důchod se podle čtvrtého odstavce ustanovení § 46 zákona o důchodovém pojištění vyplácí v plné výši rovněž v případě, že úhrnný příjem z výdělečné činnosti za kalendářní rok nepřesahuje dvanáctinásobek částky životního minima platné pro jednotlivce, který je poživatelem starobního důchodu, k 1. lednu kalendářního roku, za který se stanoví průměrný měsíční příjem z výdělečné činnosti. Uplatnění této zásady je odrazem principu solidarity v důchodovém pojištění.²⁵⁾ Částky životního minima zakotvuje zákon č. 463/1991 Sb., o životním minimu, v platném znění.²⁶⁾ S účinností od 1. ledna 2006 je stanovena částka potřebná k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb občana, který není nezaopatřeným dítětem, za něhož je považován poživatel starobního důchodu, na 2 400 Kč a částka životního minima, která se považuje

²⁵⁾ Hejkal, T. Komentář k zákonu o důchodovém pojištění, Poradce, 2004, č. 7, str. 10.

²⁶⁾ Pozn.: Ustanovení § 7 zákona č. 463/1991 Sb., o životním minimu, v platném znění, stanoví zásady pro zvyšování částek životního minima, přičemž zároveň zmocňuje vládu, aby svým nařízením v pravidelném termínu od 1. ledna při splnění v zákoně uvedených podmínek částky životního minima zvýšila. Poslední zvýšení uvedených částek bylo provedeno k 1. lednu 2006, a to nařízením č. 505/2005 Sb., o zvýšení částek životního minima.

za potřebnou k zajištění nezbytných nákladů na domácnost, na 2 020 Kč. Dvanáctinásobek součtu obou částek činí částku ve výši 53 040 Kč. Je-li tudíž úhrn příjmů z výdělečné činnosti poživatele částečného invalidního důchodu roven této částce nebo je nižší, vyplácí se částečný invalidní důchod v plné výši.

V případě, že roku, v němž se provádí kontrola pojišťovacího příjmu, předchází rok, v němž mu byl přiznán nárok na částečný invalidní důchod, upraví se podle § 47 zákona o důchodovém pojištění výše zmíněný dvanáctinásobek částky životního minima úměrně počtu kalendářních dnů pobírání tohoto důchodu v kalendářním roce.

2. Právní úprava invalidních důchodů v ostatních členských zemích Evropské unie

2.1. Belgické království

Právní úprava invalidních důchodů v Belgickém království (dále též jen „Belgie“) je zakotvena zejména v zákoně o úpravě povinného pojištění pro případ nemoci a o úpravě souvisejících dávek²⁷⁾. Tento zákon byl přijat belgickým federálním parlamentem dne 14. července 1994 a tematicky navazuje na obecný zákon o provádění a organizaci sociálního zabezpečení ze dne 24. prosince 1963. Oba zmíněné právní předpisy, vztahující se k invaliditě a dávkám při ní poskytovaným, svou působností pokrývají celé území státu. Vzhledem k tomu, že je však Belgické království státem federativním, jsou některé dílčí otázky sociálního zabezpečení, jako na příklad zdroje financování či organizace a provádění výplaty dávek oprávněným osobám, upraveny speciálně též předpisy vydanými vlámským a valonským zákonodárným sborem.

System sociálního zabezpečení, potažmo důchodového pojištění, je v Belgii koncipován tak, že se povinnost účasti na důchodovém pojištění vztahuje bezvýjimečně na všechny zaměstnance, jimiž se rozumí osoby vykonávající výdělečnou činnost v závislém pracovněprávním vztahu. Ostatní osoby se mohou účastnit důchodového pojištění dobrovolně.

Pokud jde o pojem invalidity ve vztahu k invalidním důchodům, je nutno poznamenat, že se výslovná definice tohoto pojmu v belgickém právním řádu nevyskytuje. Ve výše uvedených právních předpisech je však definován pojem invalidní osoba. Za ni se považuje taková osoba, která z důvodu nemoci nebo

---

²⁷⁾ Pozn.: Originální název právního předpisu v holandském jazyce, jako jednom z úředních jazyků Belgie, zní „Wet betreffende de verplichte verzekering voor geneeskundige verzorging en uitkeringen“.

tělesné vady není schopna vydělat více než jednu třetinu průměrného výdělku obdobně kvalifikovaného zaměstnance konajícího stejnou práci. Belgický právní řád tak zná pouze jediný druh invalidity, na rozdíl např. od práva České republiky nebo Spolkové republiky Německo, v nichž jsou rozlišovány tzv. plná a částečná invalidita.

Pro získání nároku na invalidní důchod je zapotřebí, aby se zaměstnanec, popř. osoba pojištěná na základě vlastního rozhodnutí a podané žádosti, účastnil důchodového pojištění minimálně po dobu šesti měsíců. Zároveň musí v takto stanovené době odpracovat nejméně 120 dnů, v opačném případě mu nárok na dávku invalidního důchodu nevzniká.

Pro posouzení vzniku nároku na invalidní důchod a výpočtu jeho výše se přihlíží nejen ke splnění podmínek potřebné doby pojištění, jak již bylo uvedeno, ale též k rozsahu ztráty výdělečné schopnosti a v neposlední řadě je brán zřetel na rodinnou situaci pojištěnce. Zejména poslední hledisko má pro přiznání dávky invalidního důchodu velký význam, neboť zohledňuje celkovou sociální situaci v rodině oprávněné osoby, a napomáhá tak k důslednějšímu uplatňování principu spravedlnosti při poskytování dávek sociálního zabezpečení.

Samotná výše invalidního důchodu je závislá zejména na tom, zda jde o nárok pro osobu, na niž jsou výživou odkázáni její rodinní příslušníci či nikoli. V případě, že s oprávněnou osobou žije její rodinný příslušník, náleží poživateli invalidního důchodu tato dávka ve výši 65 % ztraceného průměrného denního výdělku²⁸⁾. Invalidní důchod ve výši 50 % ztraceného výdělku náleží osamocené osobě, která žije v domácnosti bez rodinných příslušníků, a ve výši 40 %, žije-li ve společné domácnosti

---

²⁸⁾ Pozn.: Ztraceným průměrným denním výdělkem se rozumí výše průměrného denního příjmu dosahovaného oprávněnou osobou po dobu účasti na pojištění před vznikem invalidity.

s jinou osobou než rodinným příslušníkem. Zákon zároveň zaručuje poživatelům invalidních důchodů určitou minimální denní výši této dávky. Pokud poživatel invalidního důchodu podle lékařského posudku potřebuje pomoc třetí osoby při výkonu činností každodenního života, činí výše invalidního důchodu 65 % průměrného denního ztraceného výdělku bez ohledu na to, zda žije sám či ve společné domácnosti s jinou osobou.

Zbývá dodat, že se invalidní důchod poskytuje při splnění zákonem stanovených podmínek jako dávka trvalá. Důchod je vyplácen příslušnou pobočkou Národního institutu nemocenského a invalidního pojištění oprávněným osobám ode dne následujícího po dni, kdy dojde ke skončení tzv. předběžné doby pracovní neschopnosti, tj. nejpozději do jednoho roku poté, co došlo ke snížení schopnosti výdělečné činnosti, až do doby dovršení důchodového věku²⁹⁾. Splněním podmínek pro vznik nároku na starobní důchod nárok na výplatu invalidního důchodu zaniká.

2.2. Dánské království

System sociálního zabezpečení v Dánském království (dále též jen „Dánsko“) je koncipován jako soustava univerzální sociální ochrany pro všechny osoby mající trvalý pobyt na území Dánska. Její součástí jsou i národní invalidní důchody, jejichž právní úprava je zakotvena zejména v zákoně o invalidních důchodech č. 697/2002, který nabyl účinnosti dne 1. ledna 2003. V rámci tehdy provedené reformy dánského sociálního zabezpečení tak byla velmi podstatným způsobem změněna též oblast invalidních důchodů, jak bude rozvedeno níže.

---

²⁹⁾ Pozn.: Dle královského nařízení č. 50 z roku 1967, v platném znění, je důchodový věk pro muže stanoven na 65 let, pro ženy je od roku 1997 prodloužován o 1 měsíc za každé dva roky až do roku 2009 tak, že bude prodloužen z 63 let na 65 let věku.

V rámci zmíněné reformy bylo změněno především samotné chápání invalidity. Podle právní úpravy účinné na základě zákona ze dne 16. května 1984, ve znění pozdějších změn, do 31. prosince 2002 se za invalidní považovala osoba ve věku od 18 do 65 let, jejíž schopnost výdělečné činnosti dlouhodobě poklesla minimálně o jednu polovinu. Dle současného zákona č. 697/2002 je invalidita definována mnohem obecněji, a to jako pokles schopnosti výdělečné činnosti v takovém rozsahu, že si jejím prostřednictvím osoba nemůže řádně zajistit svou výživu.

Jak již bylo uvedeno výše, rozhodujícím kritériem pro vznik nároku na dávku invalidního důchodu je kromě uznání invalidity příslušným národním úřadem sociálního zabezpečení potřebná délka trvalého pobytu na území Dánského království. Ta činí pro dánské občany ve věku mezi 15 a 67 lety tři roky. Pro státní příslušníky jiných zemí je stanovena na deset let, přičemž tyto osoby musejí mít zároveň trvalý pobyt na území Dánska minimálně po dobu pěti let přede dnem podání žádosti o přiznání invalidního důchodu. U občanů Evropské unie, kteří nejsou státními příslušníky Dánského království, může být na jejich žádost v souladu s Nařízením č. 1408/71 započítána do doby potřebné délky trvalého pobytu na území Dánska též doba trvalého pobytu v jiné členské zemi Evropské unie.

Při určování samotné výše dávky invalidního důchodu se přihlíží k výši poklesu schopnosti výdělečné činnosti a k důvodům, pro něž oprávněná osoba nemůže prostřednictvím svých příjmů z výdělečné činnosti zabezpečit svou výživu a uspokojování svých životních potřeb. Vzhledem k tomu, že jsou důchodové dávky vypláceny ze státního rozpočtu financovaného zejména příjmy z daní, neexistuje žádný vztah mezi délkou zaměstnání či výší odvedených příspěvků na sociální pojištění a výší nárokové důchodové dávky. Při splnění zákonných podmínek má osoba, která nikdy nebyla výdělečně činná nárok na dávku invalidního

důchodu ve stejné výši jako zaměstnanec nebo osoba samostatně výdělečně činná pracující mnoho let. Podle současné právní úpravy je tak příslušným národním úřadem sociálního zabezpečení vyplácen oprávněným osobám invalidní důchod v roční výši maximálně € 19 045. Žije-li oprávněná osoba v domácnosti sama, má nárok na zvýšený invalidní důchod v roční výši maximálně € 22 407. Minimální hranice vyplácené dávky invalidního důchodu je zákonem zaručena ve výši 3/40 výše uvedených částek. Splní-li poživatel invalidního důchodu podmínky, za nichž vzniká nárok na starobní důchod, je mu automaticky výplata dávky invalidního důchodu zastavena a nadále je této osobě vyplácen důchod starobní.

Pro srovnání je níže stručně zmíněna též právní úprava týkající se výpočtu výše invalidního důchodu účinná do 31. prosince 2002. Podle této předchozí úpravy byly rozlišovány tři druhy výpočtu v závislosti na míře poklesu výdělečné schopnosti invalidní osoby, a to v rozsahu 50 až 66 %, 67 až 99 % a 100 %. Pro každý výpočet zvláště existoval relativně složitý vzorec zahrnující různé faktory, například včetně toho, zda oprávněná osoba uzavřela manželství či nikoli nebo zda jde o osobu žijící ve městě či na venkově. Nahrazením komplikovaných výpočtů jednoduššími postupy došlo v rámci provedené reformy též k úspore finančních prostředků, které byly každoročně vynakládány na činnost národních úřadů sociálního zabezpečení.

Na závěr lze dodat, že ačkoli reforma sociálního zabezpečení v Dánsku s účinností od 1. ledna 2003 významným způsobem usnadnila způsob výpočtu dávek invalidních důchodů i určitým způsobem zjednodušila postup při uznávání invalidity stanovením její obecnější definice, přinesla s sebou celou řadu souvisejících problémů. Ty vyplývají především z neurčitých a obecných pojmů, které současná dánská právní úprava sociálního zabezpečení používá, i z větší míry správního uvážení, kterého využívají příslušné národní úřady sociálního zabezpečení.

V neposlední řadě lze poukázat na absenci přímého vztahu mezi výdělečnou činností oprávněných osob a výší jim vyplácených dávek, což je doprovázeno spíše nežádoucím daňovým zatížením obyvatelstva.

2.3. Estonská republika

Základním pramenem právní úpravy invalidních důchodů v Estonské republice (dále též jen „Estonsko“) je zejména zákon o státním důchodovém pojištění ze dne 5. prosince 2001, který nabyl účinnosti dne 1. ledna 2002.³⁰⁾ Přijat byl estonským parlamentem v rámci rozsáhlejší reformy důchodového systému, při níž byl zaveden mj. tzv. druhý pilíř důchodového pojištění spočívající v zaměstnaneckém penzijním pojištění, které je odděleno od státního rozpočtu.

System důchodového pojištění v Estonské republice zahrnuje obligatorně všechny osoby s trvalým pobytem na jejím území, dále cizí státní příslušníky, jimž bylo uděleno povolení k přechodnému pobytu, a osoby, kterým byl přiznán status uprchlíka. Výše uvedeným osobám může vzniknout za splnění dalších zákonných podmínek nárok na invalidní důchod, resp. tzv. důchod pro nezpůsobilost k práci.

Jednou z nezbytných podmínek pro vznik nároku na tento druh důchodu je uznání nezpůsobilosti k práci oprávněné osoby v rozsahu nejméně 40 %. Osvědčení o nezpůsobilosti vydávají lékařské komise a vyjadřují ji podle poklesu výdělečné schopnosti v procentech zaokrouhlených na desítky. Podle míry poklesu schopnosti výdělečné činnosti se rozlišuje nezpůsobilost k práci úplná, tj. 100% ztráta této schopnosti, a částečná, tj. pokles

---

³⁰⁾ Pozn.: Originální název tohoto právního předpisu v estonském jazyce zní „Riikliku pensionikindlustuse seadus“.

schopnosti výdělečné činnosti v rozsahu 40 až 90 % v důsledku postižení způsobeného nemocí nebo úrazem a neumožňující výkon práce v zákonem stanoveném rozsahu 40 hodin týdně.

Kromě uznání nezpůsobilosti k práci je zapotřebí pro vznik nároku na tzv. důchod pro nezpůsobilost k práci splnění podmínky potřebné doby pojištění, která je odstupňována v závislosti na věku pojištěnce. Pro osoby ve věku 16 až 20 let není stanovena žádná minimální požadovaná délka pojištění, pro osoby ve věku převyšujícím 20 let a zároveň nedosahujícím hranice pro vznik nároku na starobní důchod ve věku 63 let je pravidelně odstupňována v rozmezí 1 až 15 roků.

Důchod pro nezpůsobilost k práci je vyplácen příslušnými úřady sociálního pojištění na předem stanovenou dobu v délce 6 měsíců, 1 roku, 2 nebo 5 let, případně na dobu do dosažení věku 63 let. Kritériem pro určení délky poskytování této dávky je zdravotní stav jejího žadatele a jeho pravděpodobný vývoj. Výše samotné dávky je závislá zejména na výši odvedených sociálních příspěvků za stanovenou dobu pojištění. Pro její výpočet je zákonem stanoven relativně složitý postup, při němž jsou aplikovány příslušné koeficienty. Určitým skupinám osob³¹⁾ lze navíc poskytnout důchodový příplatek odpovídající 10 nebo 20% navýšení důchodové dávky.

Zbývá dodat, že souběh více dávek důchodového pojištění není možný a oprávněná osoba má v takovém případě právo zvolit si jednu dávku, která jí bude úřadem sociálního pojištění vyplácena.

---

³¹⁾ Pozn.: Osobami oprávněnými pobírat důchodový příplatek jsou např. účastníci Druhé světové války nebo estonské války za nezávislost a jejich pozůstalí, osoby zasažené nadlimitní dávkou radioaktivního záření při nebo po havárii jaderné elektrárny v Černobylu.

2.4. Finská republika

Důchodový systém ve Finské republice (dále jen též „Finsko“) je složen ze dvou doplňujících se subsystémů. První podsystém zahrnuje důchody, jejichž výše je závislá na úhrnu výdělků a délce doby účasti na sociálním pojištění. Výběr pojistného a výplatu důchodových dávek v rámci tohoto podsystému provádí několik desítek institucí, které jsou podřízeny celonárodnímu Centru pro důchody³²⁾. Druhým podsystémem ve Finsku je tzv. systém národních důchodů, z něhož jsou poskytovány důchodové dávky v základní minimální výši zaručené zákonem č. 347/1956, o národních důchodech, v platném znění. Tyto dávky podmíněné pouze trvalým pobytem na území Finska, poskytuje Úřad sociálního pojištění, ve Finsku známý pod oficiální zkratkou „KELA“. Nad všemi zmíněnými institucemi vykonává dozor a kontrolu Ministerstvo sociálních věcí a zdraví Finské republiky.

Kromě výše uvedeného zákona o národních důchodech existuje ve finském právním řádu velké množství právních předpisů upravujících důchodové pojištění pro různé skupiny pojištěných osob³³⁾. Povinná účast na sociálním pojištění je zakotvena obecně pro všechny osoby ve věku 16 až 65 let, které mají trvalý pobyt na území Finska. Jednotlivé zvláštní právní předpisy pak mohou stanovit určité výjimky z tohoto pravidla. Legální definice invalidity je však pro všechny skupiny pojištěných osob společná. Za invalidního se považuje pojištěnec, u něhož došlo v důsledku nemoci k poklesu či ztrátě schopnosti výdělečné činnosti,

---

³²⁾ Pozn.: Ústředním orgánem vykonávajícím působnost v oblasti důchodů, jejichž výše je odvozena od výše dosažených výdělků a doby účasti na sociálním pojištění, je orgán nazvaný „Eläketurvakeskus“. Jeho působnost zahrnuje všechny pojištěné osoby vykonávající výdělečnou činnost v soukromém i veřejném sektoru.

³³⁾ Pozn.: Své samostatné právní úpravy důchodového pojištění mají ve zvláštních zákonech obsaženy např. zaměstnanci, státní úředníci, osoby samostatně výdělečně činné, zemědělci, námořníci či kněží a další činitelé evangelicko-luteránské církve.

přičemž lze předpokládat, že tento stav bude trvat nejméně jeden rok.

Dojde-li k poklesu výdělečné schopnosti pojištěnce v rozsahu nejméně tří pětín, náleží mu dávka tzv. invalidního důchodu. Pokud jeho schopnost vykonávat výdělečnou činnost poklesla nejméně o dvě pětiny, má takový pojištěnec nárok na dávku tzv. částečného invalidního důchodu. Délka potřebné doby účasti na sociálním pojištění je zakotvena v jednotlivých výše uvedených právních předpisech, přičemž např. u zaměstnanců je stanovena na jeden den, u osob samostatně výdělečně činných v délce čtyř měsíců. Pro vznik nároku na národní důchod z výše uvedeného druhého podsystemu postačí pouze splnění podmínky minimální doby trvalého pobytu oprávněné osoby na území Finska v délce tří let. Výše této dávky je stanovena právními předpisy jednotně pro všechny osoby.

Výpočet výše dávky invalidního důchodu z prvního podsystemu je ovlivněn úhrnem příjmů dosažených za posledních maximálně deset let účasti na sociálním pojištění, celkovou délkou účasti na tomto pojištění a věkem oprávněné osoby. S použitím stanovených koeficientů, které jsou dosazeny do příslušných vzorců, je pak vypočítána výsledná výše invalidního důchodu. Vznikl-li oprávněné osobě nárok pouze na tzv. částečný invalidní důchod, je takto zjištěná výše snížena o 50 %.

Pokud jde o souběh důchodových dávek, je tento vyloučen pro dvě zároveň vyplácené dávky z téhož důchodového podsystemu. V případě dosažení věku 65 let, resp. vzniku nároku na starobní důchod, je výplata invalidního důchodu jeho poživateli zastavena. Obdobně není přípustná výplata národního důchodu při současném výkonu výdělečné činnosti. Naopak poživatel tzv. částečného invalidního důchodu může bez omezení výše vyplácené důchodové dávky vykonávat výdělečnou činnost s příjmem dosa-

hujícím až 60 % výše této dávky. Osoba pobírající tzv. invalidní důchod může být bez téhož omezení výdělečně činná a dosahovat při své činnosti až 40 % výše vyplácené důchodové dávky. Při překročení uvedených hranic je výplata invalidního důchodu na dobu, kdy výdělek jeho poživatele takto stanovené výše přesahuje, pozastavena.

2.5. Francouzská republika

Systém sociálního zabezpečení ve Francouzské republice (dále jen „Francie“) charakterizuje jeho faktická roztříštěnost. Obdobně je tomu též v níže popsané italské právní úpravě sociálního zabezpečení. Pro různé skupiny pojištěnců, ať již jde o zaměstnance, osoby samostatně výdělečně činné, zemědělce či studenty, existuje ve Francii celá řada subsystémů sociálního, resp. důchodového pojištění. V každém z nich pak působí zvláštní instituce či fond vykonávající působnost v oblasti sociálního pojištění pro vymezenou skupinu pojištěných osob. Dozorovou činnost nad několika desítkami institucí a fondů sociálního pojištění vykonává Ministerstvo sociálních věcí, zaměstnanosti a solidarity spolu s Ministerstvem zdraví, rodiny a postižených osob a Ministerstvem zemědělství.

Základním právním předpisem upravujícím oblast sociálního zabezpečení ve Francii je zákoník sociálního zabezpečení ze dne 27. července 1999, v platném znění³⁴⁾. Tento právní předpis vytváří především rámcovou úpravu důchodového pojištění pro všechny skupiny pojištěnců, z nichž upravuje podrobněji právní vztahy v sociálním pojištění pro zaměstnance, u kterých zakotvuje povinnou účast na sociálním pojištění. Při splnění níže uvedených podmínek tak vzniká oprávněným osobám na základě

³⁴⁾ Pozn.: Zákoník sociálního zabezpečení, jehož originální název ve francouzském jazyce zní „Code de la sécurité sociale“, byl zveřejněn v oficiální sbírce francouzských právních předpisů pod číslem 99-641.

příslušných ustanovení zákoníku sociálního zabezpečení nárok na dávku invalidního důchodu.

Základní podmínkou pro vznik nároku na tuto dávku je uznání některého ze tří typů invalidity u pojištěné osoby. Posuzování vzniku a trvání invalidity provádějí ve Francii příslušní odborní lékaři Fondu nemocenského pojištění. Za invalidního uznají pojištěnce, který v důsledku nemoci nebo postižení, nemůže dosáhnout výdělku převyšujícího jednu třetinu příjmu průměrné zdravé osoby se stejnou kvalifikací při stejné činnosti a v tomtéž regionu. Do prvního typu invalidity je zařazena osoba, která je stále schopna výdělečné činnosti, byť jen ve výše uvedeném rozsahu. V případě, že posuzovaná osoba není vůbec schopna jakékoli výdělečné činnosti, je u ní lékařem uznána invalidita druhého typu. Pokud navíc tato osoba potřebuje stálou pomoc třetí osoby, vysloví lékař ve svém posudku zařazení do třetího typu invalidity.

Na rozdíl od většiny ostatních členských zemí Evropské unie, v nichž je stanovena minimální potřebná doba účasti na sociálním pojištění, není ve Francii tato doba odstupňována v závislosti na věku pojištěnce a činí pro všechny pojištěné osoby dvanáct měsíců. Pro vznik nároku na invalidní důchod je tak zapotřebí být účasten na sociálním pojištění nejméně po dobu jednoho roku před vznikem invalidity. Pro účely výpočtu výše dávky se vychází z úhrnu výdělků pojištěnce za období kterýchkoli deseti let účasti na pojištění, přičemž k době před 1. lednem 1948 se nepřihlíží. Pojištěnec je tak oprávněn si za účelem výpočtu dávky invalidního důchodu zvolit zmíněnou dobu deseti za sebou jdoucích let podle výše svých dosažených výdělků v tomto období, a tím ovlivnit výslednou výši svého invalidního důchodu. Při samotném výpočtu podle vzorců stanovených právními předpisy jsou aplikovány též tzv. redukční hranice, které

pro každý rok vyhlašuje francouzská vláda. Obdobně je stanovena i minimální a maximální výše této důchodové dávky.

Dávka invalidního důchodu je oprávněným osobám vyplácena příslušnými výše zmíněnými institucemi a fondy po dobu, po kterou trvají předpoklady pro její výplatu. Dosáhne-li poživatel invalidního důchodu věku 60 let a splní-li všechny podmínky pro vznik nároku na starobní důchod, dochází k zastavení výplaty invalidního důchodu. Souběh nároku na invalidní a starobní důchod je totiž vyloučen.

2.6. Irsko

Hlavním pramenem právní úpravy důchodového pojištění zahrnujícího invalidní důchody je zákon o sociálním zabezpečení z roku 1993.³⁵⁾ Tento právní předpis v irském právním řádu zakotvuje systém obligatorního sociálního pojištění pro všechny zaměstnance starší 16 let konající práce na základě pracovní nebo služební smlouvy. Od dubna 1995 tento systém zahrnuje též irské veřejné činitele. Ostatní osoby, tj. např. osoby samostatně výdělečně činné, se mohou účastnit systému sociálního pojištění dobrovolně.

Podle výše uvedeného zákona může pojištěným osobám při splnění zákonných podmínek vzniknout nárok na invalidní důchod. Jednou ze základních podmínek vzniku tohoto nároku je pobírání nemocenského příspěvku po dobu alespoň dvanácti měsíců z důvodu neschopnosti výdělečné činnosti pojištěnce. Pokud je po uplynutí této doby lékařem v odborném posudku konstatováno, že nelze předpokládat zlepšení zdravotního stavu, v jehož

---

³⁵⁾ Pozn.: Zákon o sociálním zabezpečení, jehož název v anglickém jazyce zní „Social Welfare Act“, byl zveřejněn v oficiální sbírce irských právních předpisů pod číslem 27/1993. Invalidním důchodům je věnován především jeho 15. oddíl.

důsledku není osoba dlouhodobě schopna vykonávat výdělečnou činnost, je takovému pojištěnci přiznán invalidní důchod. Podmínka pobírání nemocenského příspěvku po dobu nejméně jednoho roku se však nevyžaduje v odůvodněných případech, pokud charakter výdělečné neschopnosti neumožňuje oprávněné osobě výkon výdělečné činnosti trvale, tj. po celý její život.

Druhou podmínkou vzniku nároku na invalidní důchod je splnění potřebné doby účasti na sociálním pojištění v délce minimálně 260 týdnů. Z nich je třeba dosáhnout alespoň 48 týdnů pojištění v době 12 měsíců předcházejících dni podání žádosti o přiznání invalidního důchodu. V Irsku není stejně jako ve Francii minimální potřebná doba účasti na sociálním pojištění odstupňována podle věku pojištěnce, avšak na věku oprávněné osoby závisí výše dávky invalidního důchodu. Invalidní důchod je poskytován při splnění výše uvedených podmínek v jednotné zákonem stanovené týdenní výši všem oprávněným osobám ve věku do 65 let. Poživatelé dávky invalidního důchodu ve věku 65 až 80 let mají nárok na zákonem stanovený vyšší důchod. U pojištěnců nad 80 let je pak týdenní dávka invalidního důchodu o další 4 % navýšena.

Souběh nároku na invalidní důchod s dalšími důchody podle zákona o sociálním zabezpečení je vyloučen. Taktéž není možný souběh pobírání dávky invalidního důchodu s příjmem z výdělečné činnosti, neboť ta se u invalidních osob nepředpokládá.

Zbývá doplnit, že působnost v oblasti sociálního zabezpečení v Irsku vykonává Ministerstvo sociálních a rodinných věcí. Pro problematiku invalidních důchodů je u Ministerstva zřízen speciální odbor. Samotný výběr pojistného a výplatu důchodových dávek oprávněným osobám zajišťuje Úřad sociálního zabezpečení prostřednictvím několika svých oblastních poboček.

2.7. Italská republika

Výrazným charakteristickým rysem systému sociálního zabezpečení v Italské republice (dále jen „Itálie“) je jeho faktická roztržičnost. Pro každou z oblastí sociálního zabezpečení³⁶⁾ existuje oddělený systém orgánů provádějících zvláštními právními předpisy určené činnosti v jejich vymezené oblasti. Jen v rámci systému důchodového pojištění lze rozlišit tři podoblasti, které jsou dále členěny. Zvláštní právní úpravu tak mají důchodové dávky pro soukromé zaměstnance. Jejich zabezpečení je v kompetenci Národního institutu sociálního zabezpečení. Pro italské novináře, výkonné umělce a fotbalisty však existují speciální orgány důchodového pojištění, a to Národní institut sociálního zabezpečení italských novinářů a Národní institut sociálního zabezpečení výkonných umělců a fotbalistů. Odlišná právní úprava důchodového pojištění platí dále pro zaměstnance pracující ve veřejném sektoru a jiný je i systém důchodových dávek pro osoby samostatně výdělečně činné.

Invalidní důchody poskytované různým skupinám osob upravuje řada různých legislativních aktů. Tyto právní předpisy se odvíjejí od dvou základních zákonů. Prvním je zákon o invalidních důchodech č. 222/1984, v platném znění, který tvoří rámec pro ostatní dílčí právní úpravy invalidních důchodů. Druhým základním legislativním předpisem je zákon o invalidních osobách č. 104/1992, jenž mj. zakotvuje v italském právním řádu obecně platnou legální definici invalidity.³⁷⁾

³⁶⁾ Pozn.: Samostatnými oblastmi sociálního zabezpečení v Itálii jsou zdravotní péče, systém dávek poskytovaných v případě nemoci, těhotenství a mateřství, důchody, dávky poskytované v důsledku pracovních úrazů a nemocí z povolání, rodinné příspěvky a dávky v nezaměstnanosti.

³⁷⁾ Pozn.: Zákon č. 222/1984 byl přijat italským zákonodárným sborem dne 12. června 1984 a zveřejněn byl ve sbírce právních předpisů G. U. 16.06.1984, pod č. 165. Zákon č. 104/1992 pochází ze dne 17. února 1992 a zveřejněn byl v G. U. 17.02.1992, pod č. 39.

Za invalidní se dle zákona č. 104/1992, v platném znění, považuje osoba, jejíž schopnost výdělečné činnosti v jí přiměřeném a odpovídajícím zaměstnání je trvale snížena v rozsahu nejméně dvou třetin. V takovém případě vzniká oprávněné osobě při splnění zákonných podmínek nárok na tzv. invalidní příspěvek. Pokud je osoba na základě lékařského posudku uznána za úplně a trvale neschopnou výdělečné činnosti, může jí být poskytována dávka tzv. invalidního důchodu.

Potřebná doba účasti na důchodovém pojištění pro vznik nároku na tzv. invalidní příspěvek či tzv. invalidní důchod, činí minimálně pět let. Podmínkou však zároveň je, aby z této doby byl pojištěnec účasten na důchodovém pojištění alespoň po tři roky z pětileté doby bezprostředně předcházející dni podání žádosti o přiznání některé z důchodových dávek. V případě vzniku invalidity v důsledku pracovního úrazu nebo nemoci z povolání není vyžadována žádná potřebná pojistná doba. Dávky invalidního důchodu v takovém případě vyplácí Národní institut sociálního zabezpečení pro úrazy z povolání.

Pro výpočet výše tzv. invalidního příspěvku jsou rozhodujícími kritérii doba účasti na důchodovém pojištění a součet hrubých výdělků pojištěnce dosažených za tuto dobu. Pro omezení výše dosažených výdělků za účelem výpočtu výše důchodové dávky existuje pět tzv. redukčních hranic a k době účasti na důchodovém pojištění v délce nad 40 let se nepřihlíží. Při výpočtu výše tzv. invalidního důchodu je postupováno stejným způsobem, avšak navíc je přihlíženo k počtu let, které žadateli o tuto dávku zbývají do dosažení věku, v němž vzniká nárok na starobní důchod³⁸⁾.

---

³⁸⁾ Pozn.: V Itálii je stanovena pružná hranice věku, ve kterém vzniká nárok na starobní důchod, a to v rozmezí 57 až 65 let.

Zbývá doplnit, že poslední významnější reforma důchodového systému, která byla provedena zákonem č. 335 z roku 1995 ke dni 1. ledna 1996, mj. odstranila minimální zákonem zaručenou výši obou výše uvedených invalidních dávek a odstranila možnost souběhu výplaty některé z invalidních dávek s invalidním důchodem vypláceným Národním institutem sociálního zabezpečení pro úrazy z povolání. Zároveň není v současné době žádným právním předpisem stanovena ani maximální výše uvedených dávek.

2.8. Kyperská republika

Působnost v oblasti sociálního zabezpečení Kyperské republiky (dále též jen „Kypr“) je svěřena zdejšímu Úřadu sociálního pojištění³⁹⁾, který je podřízen Ministerstvu práce a sociálního pojištění. Provádění sociálního zabezpečení na nižší úrovni je zajišťováno pěti oblastními pobočkami Úřadu sociálního pojištění. Ty mimo jiné přijímají žádosti o účast na pojištění, vybírají pojistné a provádějí šetření a kontrolu dodržování právních předpisů v oblasti sociálního pojištění, a to zejména zákona o sociálním pojištění. Tento právní předpis, který byl přijat v rámci rozsáhlejší reformy v oblasti sociálního zabezpečení, nabyt účinnosti dne 6. října 1980. Významnější novelizace se dočkal v roce 2002.

Podle výše uvedeného zákona o sociálním pojištění jsou tak v současné době invalidní důchody vypláceny oprávněným osobám z Fondu sociálního pojištění. Do tohoto fondu přispívají pojištěnci buď na základě své zákonné povinnosti, anebo jsou účastní pojištění dobrovolně. Povinné sociální pojištění je ze zákona bez výjimky stanoveno pro zaměstnance pracující na území Kyperské republiky, pro osoby samostatně výdělečně činné působící

---

³⁹⁾ Pozn.: Originální název této instituce v řeckém jazyce je „Υπηρεσία Κοινωνικών Ασφαλίσεων“ (Ypiresies Kinónikón Asfalíseón).

na jejím území a dále pro zvláštní kategorii osob povolanych k výkonu vojenské služby v národní gardě. Ostatní osoby mohou využít dobrovolné účasti na sociálním pojištění.

V souvislosti s invaliditou pojištěných osob jsou podle zákona o sociálním pojištění poskytovány dva základní druhy invalidních dávek. Patří sem tzv. invalidní důchod a tzv. důchod pro nezpůsobilost k práci.

Je-li oprávněná osoba účastna na sociálním pojištění po dobu alespoň 156 týdnů předcházejících vzniku invalidity a dojde-li u ní k poklesu schopnosti výdělečné činnosti nejméně o 50 %, vzniká jí nárok na částečný invalidní důchod. Poklesne-li takto pojištěné osobě výdělečná schopnost o 100 %, má nárok na plný invalidní důchod. Výše obou invalidních důchodů je závislá na úhrnu dosažených výdělků, délce účasti na sociálním pojištění, stupni invalidity a počtu osob, které jsou svou výživou odkázány na poživatele invalidního důchodu. Postup pro výpočet výše plného invalidního důchodu podrobně stanoví zákon o sociálním pojištění. Výše částečného invalidního důchodu je z něj poté odvozována, a to ve třech procentních výměrách v závislosti na míře poklesu výdělečné schopnosti ve výši 60, 75 nebo 85 %.⁴⁰⁾

Tzv. důchod pro nezpůsobilost k práci je vyplácen osobám, které se účastnily sociálního pojištění nejméně po dobu 26 týdnů před vznikem této nezpůsobilosti, jež byla zapříčiněna pracovním úrazem nebo nemocí z povolání, a zároveň u nich došlo k poklesu schopnosti výdělečné činnosti v rozsahu nejméně 20 %. Při výpoč-

---

⁴⁰⁾ Pozn.: V případě poklesu schopnosti výdělečné činnosti v rozsahu 50 až 66,65 %, činí výše částečného invalidního důchodu 60 % plného invalidního důchodu. Poklesne-li schopnost výdělečné činnosti o 66,66 až 75 %, náleží pojištěnci částečný invalidní důchod ve výši 75 %. Je-li pokles této schopnosti v rozmezí 76 až 99 %, činí částečný invalidní důchod 85 % plného invalidního důchodu.

tu této dávky se postupuje obdobně jako při počítání výše plného invalidního důchodu.

Posuzování zdravotního stavu za účelem přiznání některé z dávek invalidního důchodu je v kompetenci lékařů - specialistů, jejichž odborné posudky jsou určeny pro příslušné pobočky Úřadu sociálního pojištění. Přiznané dávky jsou poté vypláceny po celou dobu, po niž jsou splněny podmínky pro jejich přiznání, nejdéle však do 63 let věku jejich poživatele. Zákon o sociálním pojištění umožňuje souběh výše uvedených invalidních dávek pouze s výplatou vdovského a vdoveckého důchodu. V případě výkonu výdělečné činnosti poživatele invalidní dávky dochází k poměrnému krácení vyplácené dávky v závislosti na výši dosažených příjmů.

2.9. Litevská republika

Systém sociálního pojištění v Litevské republice (dále též jen „Litva“) pokrývá obligatorně všechny zaměstnance a osoby samostatně výdělečně činné za předpokladu, že jejich roční příjem přesáhne dvanáctinásobek minimální měsíční mzdy⁴¹⁾. Ostatní samostatně výdělečně činné osoby se mohou účastnit sociálního pojištění dobrovolně na základě žádosti.

Právní rámec důchodového pojištění představuje zejména zákon o důchodech státního sociálního pojištění z roku 1994, v platném znění.⁴²⁾ V jeho ustanoveních lze mj. najít definici invalidity, která je jedním z předpokladů pro poskytování invalidního důchodu. Za invalidní se tak považuje osoba, jejíž schopnost postarat se o svůj sociální život, realizovat svá

⁴¹⁾ Pozn.: S účinností od 1. října 2005 činí výše minimální měsíční mzdy v Litvě LTL 680,-.

⁴²⁾ Pozn.: Tento právní předpis, jehož originální název v litevském jazyce zní „Valstybinio socialinio draudimo pensiju istatymas“, byl uveřejněn ve sbírce právních předpisů Litevské republiky pod č. I-549.

práva a vykonávat povinnosti je zcela nebo částečně omezena kvůli jejímu vrozenému nebo získanému fyzickému či psychickému postižení. Výše uvedený zákon rozlišuje u osob mladších 18 let tři úrovně invalidity, a to těžkou, mírnou a lehkou. V konkrétních případech pak úroveň invalidity posuzují a ve svých odborných posudcích stanovují zvláštní poradní lékařské komise působící ve zdravotnických zařízeních. U osob ve věku od 18 let do dosažení důchodového věku⁴³⁾ jsou rozlišovány tři skupiny invalidity označované čísly. Invalidita typu „1“ zahrnuje celkovou neschopnost postarat se o svůj osobní a sociální život a tedy nutnost stálé asistence třetí osoby. Invalidita druhého typu je uznána u osob, které nejsou schopny se o svůj osobní a sociální život postarat v plném rozsahu, a proto potřebují občasnou pomoc jiného. Pokud schopnost výdělečné činnosti osoby poklesla alespoň o jednu třetinu, rozhodne Státní lékařská a sociální přezkumná komise o přiznání invalidity typu „3“. Kromě uznání invalidity, stanovení její příčiny a určení jednoho z uvedených typů komise též ve svém posudku vysloví předpokládanou dobu jejího trvání.

Pro vznik nároku na invalidní důchod je kromě uznání invalidity též zapotřebí splnit podmínku potřebné doby účasti na důchodovém pojištění. Podle její délky a s ohledem na věk pojištěnce je rozlišován částečný a plný invalidní důchod. Pro částečný invalidní důchod není stanovena žádná minimální délka potřebné doby pojištění pro osoby mladší 23 let. Pro starší osoby až do dosažení důchodového věku je pak odstupňována v délce jednoho až pěti let. Delší doba účasti na důchodovém pojištění je zákonem stanovena pro získání nároku na plný invalidní důchod. Pro osoby do 24 let věku činí tato doba minimálně 1 rok, pro osoby ve věku od 24 do 38 let se minimální jednoletá doba pojištění prodlužuje za každý rok věku pojištěnce

---

⁴³⁾ Pozn.: U mužů je stanoven věk pro vznik nároku na starobní důchod na 62,5 roku; u žen na 60 let.

o 4 měsíce, po věku 38 let se pak dále prodlužuje potřebná doba pojištění o za každý rok věku pojištěnce o jeden rok.⁴⁴⁾ Zároveň však minimální doba pojištění pro získání plného invalidního důchodu nesmí přesáhnout 30 let, což je doba potřebného pojištění pro získání nároku na starobní důchod.

Výpočet dávky invalidního důchodu je poměrně komplikovaný a existuje pro něj složitý systém vzorců. Dávka se skládá ze základní části a z části doplňkové. Podobnost se základní a procentní výměrou české právní úpravy je však pouze náhodná. O doplňkovou část se navyšuje základní část invalidního důchodu u zaměstnanců v pracovněprávním vztahu, pokud potřebnou pojistnou dobu splnili v pracovním poměru. Samotný výpočet výše plného invalidního důchodu ovlivňuje délka doby pojištění, doba mezi vznikem invalidity a věkem pro vznik nároku na starobní důchod a částka odpovídající výši odvedených příspěvků na pojištění. Výše částečného invalidního důchodu je odvozena z plného invalidního důchodu a tvoří jeho poměrnou část v závislosti na skutečné délce účasti pojištěnce na sociálním pojištění.

Zákon o důchodech státního sociálního pojištění ani jiný právní předpis neobsahuje zaručenou minimální výši dávky invalidního důchodu. Její horní hranice je však nepřímo stanovena tím, že jako základ výpočtu výše invalidního důchodu lze použít maximálně pětinasobek průměrné měsíční mzdy zjišťované a zveřejňované každoročně národním statistickým úřadem. Vznikne-li oprávněné osobě kromě nároku na invalidní důchod též nárok na některý z pozůstalostních důchodů, nedochází k jejich krácení ani k vyloučení souběhu uvedených dávek. Zbývá doplnit, že výplatu důchodových dávek včetně invalidních důchodů provádějí příslušné pobočky Fondu státního sociálního pojištění.

---

⁴⁴⁾ Pozn.: Pro srovnání lze uvést příklad. Pro získání nároku na částečný invalidní důchod je při věku pojištěnce 50 let stanovena potřebná doba pojištění minimálně v délce 5 roků. Při stejném věku pojištěnce je však pro nárok na plný invalidní důchod zapotřebí získat minimálně 17 let a 8 měsíců pojištění.

2.10. Lotyšská republika

Důchodový systém v Lotyšské republice (dále též jen „Lotyšsko“) lze stručně charakterizovat jako pojistný systém s dávkami poskytovanými v závislosti na výši odvedených příspěvků na sociální pojištění a délce dosažené doby pojištění. Systém zahrnuje všechny osoby, které se jej účastní ze zákona povinně, tj. zaměstnance a osoby samostatně výdělečně činné, tak též ostatní osoby, které odvádějí příspěvky formou pojistného dobrovolně.

Právní úprava důchodového pojištění a dávek z něho vyplácených je obsažena především ve dvou základních právních předpisech, a to v zákoně o státním sociálním pojištění ze dne 1. října 1997, v platném znění, a zákoně o státních důchodech ze dne 2. listopadu 1995, v platném znění. Podle těchto předpisů jsou rozlišovány tři typy invalidity, resp. invalidní osoby jsou zařazovány v závislosti na stupni jejich invalidity a délce jejího trvání do tří kategorií. Do první kategorie patří osoby s tzv. vyšším stupněm invalidity, které potřebují při výkonu svých životních potřeb péči třetí osoby. V druhé kategorii jsou zařazeni ti, u nichž byl uznán tzv. vyšší stupeň invalidity, avšak jsou natolik soběstační, že pomoc třetí osoby pro ně není nezbytná. Poslední kategorie je určena pro osoby, jejichž stupeň invalidity je tzv. střední. Výše uvedené uznávání invalidity a zařazování osob do kategorií provádí Lékařská znalecká komise pro zdraví a pracovní neschopnost⁴⁵⁾. Její lékaři a další pracovníci jsou při této posuzovací činnosti vázáni nejen zákony, ale též mnohými prováděcími předpisy, které stanoví postupy při zařazování invalidních osob do zmíněných kategorií.

---

⁴⁵⁾ Pozn.: Originální název této komise v lotyšském jazyce zní „Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu komisija“.

Za invalidní osobu může být v Lotyšsku uznána pouze taková osoba, která je starší 16 let a zároveň nedosáhla důchodového věku⁴⁶⁾ za podmínky, že její pracovní schopnost poklesla nejméně o 25 % oproti odpovídající pracovní schopnosti průměrného zdravého člověka. Splní-li tato osoba podmínku minimálně tříleté doby potřebného pojištění, vzniká jí nárok na dávku invalidního důchodu. Pro jeho výpočet pro invalidní osoby první a druhé kategorie existuje relativně jednoduchý vzorec, do něhož je třeba dosadit pouze délku účasti na důchodovém pojištění uvedenu v letech a výši hrubého výdělku oprávněné osoby za kterékoli období po sobě jdoucích třiceti šesti měsíců z předchozích pěti let účasti na pojištění. Výsledek je poté násoben příslušným koeficientem v závislosti na tom, zda jde o invaliditu první nebo druhé kategorie.⁴⁷⁾ Osoby, u nichž byla uznána invalidita třetí kategorie, mají při splnění zákonných podmínek nárok na příspěvek státního sociálního zabezpečení⁴⁸⁾, jehož výše není závislá na výši příjmů dosažených za potřebnou dobu pojištění a je vyplácen jako pevná měsíční částka.

Pokud jde o zákonem zaručenou minimální výši invalidního důchodu, činí tato pro osoby s uznanou invaliditou první kategorie částku odpovídající 1,6násobku výše uvedeného příspěvku státního sociálního zabezpečení měsíčně. Osobám s invaliditou druhé kategorie je zaručen invalidní důchod v minimální výši rovnající se 1,4násobku tohoto příspěvku za měsíc.

V souvislosti s výplatou dávek lze na závěr dodat, že v případě vzniku nároku na více dávek důchodového pojištění souběžně, je oprávněným osobám vyplácen pouze důchod nejvyšší.

⁴⁶⁾ Pozn.: Pro muže je stanovena hranice věku vzniku nároku na starobní důchod na 62 let; pro ženy v současné době na 61 let, přičemž se za každý další rok zvyšuje o 6 měsíců tak, že v roce 2008 dosáhne stejné výše jako hranice u mužů.

⁴⁷⁾ Pozn.: Hodnota koeficientu pro invalidní osoby první kategorie činí 0,45; pro osoby ve druhé kategorii invalidity 0,40.

⁴⁸⁾ Pozn.: Název tohoto příspěvku sociálního zabezpečení v lotyšském jazyce zní „Valsts sociālā nodrošinājuma pabalsts”.

Výplatu samotných dávek, ale i též výběr pojistného či kontrolu dodržování právních předpisů v oblasti důchodového pojištění, v Lotyšsku provádějí úřady státního sociálního pojištění podřízené Ministerstvu sociální péče Lotyšské republiky.

2.11. Lucemburské velkovévodství

Právní úprava sociálního pojištění v Lucemburském velkovévodství (dále též jen „Lucembursko“) je obsažena především v zákoníku sociálního pojištění⁴⁹⁾. Jeho třetí oddíl je věnován mj. též právní úpravě invalidních důchodů.

System sociálního zabezpečení v Lucembursku je založen především na povinném sociálním pojištění, které zahrnuje všechny zaměstnance v řádném pracovním poměru a osoby samostatně výdělečně činné. Pro ostatní osoby existuje možnost fakultativní účasti na tomto pojištění. Dobrovolně tak mohou být sociálně pojištěny např. osoby vykonávající výdělečnou činnost příležitostně, tj. v rozsahu nepřekračujícím tři měsíce v kalendářním roce. Takto pojištěné osoby, které získaly potřebnou dobu pojištění a byly lékařskou komisí uznány za invalidní, mají nárok na dávku invalidního důchodu. Ta je vyplácena oprávněným osobám příslušným Úřadem sociálního zabezpečení, který podléhá dozoru Ministerstva sociálního zabezpečení Lucemburského velkovévodství.

Minimální délka účasti na sociálním pojištění je v Lucembursku stanovena jednotně bez ohledu na věk pojištěnce v délce 12 měsíců. Nejméně po tuto dobu je třeba být účasten na sociálním pojištění v období tří let bezprostředně předcházejících vzniku invalidity. V případě, že je příčinou invalidity pracovní

⁴⁹⁾ Pozn.: Zákoník sociálního pojištění, jehož originální název ve francouzském jazyce zní „Code des assurances sociales“, byl přijat lucemburským zákonodárným sborem dne 27. června 1987.

úraz nebo nemoc z povolání, není zákoníkem sociálního pojištění vyžadována žádná minimální doba nezbytné účasti na uvedeném pojištění.

Obdobně jako v Dánsku je legální definice invalidity zakotvená v lucemburském právním řádu pojata velmi obecným způsobem. Podle zákoníku sociálního pojištění se za invalidní osobu považuje ta, u níž došlo v důsledku dlouhodobé nemoci nebo postižení ke ztrátě schopnosti výdělečné činnosti v takovém rozsahu, že je dlouhodobě neschopna vykonávat své původní zaměstnání nebo jakoukoli jinou výdělečnou činnost vhodnou s ohledem na její kvalifikaci. Posouzení této otázky je v kompetenci lékařské komise příslušného zdravotnického zařízení. V lékařském posudku komise zároveň uvede, zda má invalidita pojištěnce dočasný nebo trvalý charakter. Je-li takový zdravotní stav pojištěnce trvalý, poskytuje se mu dávka invalidního důchodu až do dosažení věku, v němž vzniká nárok na starobní důchod⁵⁰⁾. Souběh nároku na invalidní a starobní důchod je vyloučen.

Vzhledem k velmi obecné definici invalidity a nerozlišování jejích stupňů jsou relevantními pro účely výpočtu výše dávky invalidního důchodu pouze počet let účasti na sociálním pojištění a výše dosažených výdělků za tuto dobu. Celková částka invalidního důchodu je tak tvořena součtem dvou dílčích částek, a to podílu právními předpisy stanovené pevné částky za každý rok účasti na sociálním pojištění a úhrnu dosažených výdělků po vynásobení koeficientem ve výši 0,0185.

Jistou zvláštností lucemburské právní úpravy výpočtu výše invalidních důchodů je stanovení minimální a maximální výměry této dávky. Právní základ způsobu jejich určení totiž není

---

⁵⁰⁾ Pozn.: Nárok na starobní důchod vzniká v Lucembursku pro muže i ženy při splnění podmínek stanovených zákoníkem sociálního pojištění ve věku 65 let.

zakotven v zákoníku sociálního pojištění ani v jiném právním předpise, ale v pravidlech obyčejového práva.

2.12. Maďarská republika

Sociální zákonodárství Maďarské republiky (dále jen „Maďarsko“) pokrývá pět základních oblastí sociálního zabezpečení⁵¹⁾, a to včetně dvoupilířového důchodového systému. Ten byl významným způsobem reformován zákonem o soukromých důchodech a soukromých důchodových fondech č. LXXXII z roku 1997, který nabyl účinnosti dnem 1. ledna 1998.

Kromě výše uvedeného právního předpisu patří mezi prameny práva důchodového pojištění též zákon o důchodech sociálního pojištění.⁵²⁾ Dle tohoto zákona jsou povinně pojištěni zaměstnanci, samostatně výdělečně činné osoby, poživatelé rodinných příspěvků a dávek v nezaměstnanosti a dále osoby vykonávající povinnou vojenskou nebo náhradní vojenskou službu. Dosáhne-li některá z výše uvedených osob potřebné doby pojištění, která je dle věku pojištěnce odstupňována v rozmezí 2 až 20 let, a je-li u ní uznán některý ze tří typů invalidity, vzniká jí nárok na dávku invalidního důchodu.

Jak bylo uvedeno výše, v maďarském právním řádu jsou rozlišovány tři kategorie invalidity označované římskými číslicemi. Do kategorie III jsou zařazeny osoby, u nichž došlo k poklesu schopnosti výdělečné činnosti v rozsahu nejméně 67 %, maximálně však 99 %. Došlo-li k poklesu schopnosti výdělečné činnosti o 100 %, avšak osoba nepotřebuje trvalou péči třetí

⁵¹⁾ Pozn.: Mezi základní oblasti sociálního zabezpečení v Maďarsku se řadí důchodové pojištění, zdravotní pojištění, pojištění pro případ nezaměstnanosti, systém podpory rodin a sociální péče.

⁵²⁾ Pozn.: Zákon o důchodech sociálního pojištění pochází z roku 1997 a je označen číslem LXXXI. Jeho název v maďarském jazyce zní „törvény a társadalombiztosítási nyugellátásokról“.

osoby, je u ní lékařskou komisí příslušného národního zdravotnického zařízení uznána invalidita kategorie II. V případě, že není osoba schopna vůbec výdělečné činnosti a zároveň její zdravotní stav vyžaduje trvalou péči třetí osoby, je zařazena do kategorie I.

V závislosti na kategorii, do které byla invalidní osoba na základě lékařského posudku zařazena, je postupováno při výpočtu výše dávky invalidního důchodu. Relevantními faktory tak jsou věk, v němž vznikla invalidita, doba účasti invalidní osoby na důchodovém pojištění a stupeň invalidity. Základem výpočtu výše invalidního důchodu jsou zákonem stanovené vzorce, do nichž jsou mimo výše uvedených činitelů dosazovány též příslušné koeficienty⁵³⁾. Uvedeným postupem zjištěný výsledek je v případě invalidity kategorie III zvýšen o 5 %, u osob s uznanou invaliditou kategorie II o 10 %.

Dosažením věku vzniku nároku na starobní důchod⁵⁴⁾ osoba pobírající dávku invalidního důchodu neztrácí nárok na výplatu invalidního důchodu, je-li tento vyšší než důchod starobní. V případě souběhu více důchodových dávek je tak vyplácena oprávněné osobě pouze důchodová dávka nejvyšší. Zbývá doplnit, že nárok na invalidní důchod zaniká vždy v případě zániku invalidity konstatováním této skutečnosti v lékařském posudku a též pokud invalidní osoba dosáhne při výdělečné činnosti vykonávané za současného pobírání dávky invalidního důchodu v posledních čtyřech měsících příjmu, který není zřejmě nižší než odpovídající příjem, jehož oprávněná osoba dosáhla nebo by dosáhla při výkonu předchozí výdělečné činnosti. Nejen posuzování této otázky, ale též výběr pojistného a výplata důchodových dávek jsou v kompetenci příslušných oblastních poboček Národního úřadu

⁵³⁾ Pozn.: Hodnota koeficientů používaných při výpočtu výše invalidních důchodů je stanovena v rozmezí 37,5 až 63 % v závislosti na délce doby účasti na důchodovém pojištění.

⁵⁴⁾ Pozn.: Nárok na starobní důchod vzniká v Maďarsku u osob obou pohlaví ve věku 62 let.

důchodového pojištění. Nad jeho činností dohlíží především Ministerstvo zdraví a sociálních a rodinných věcí.

2.13. Nizozemské království

Oblast sociálního zabezpečení v Nizozemském království (dále též jen „Nizozemí“) prochází v posledních letech významnými reformami. S účinností od 1. srpna 2004 bylo zrušeno poskytování dávek invalidních důchodů, resp. příspěvků, osobám samostatně výdělečně činným, které bylo upraveno v zákoně nazvaném „Wet arbeidsongeschiktheidsverzekering zelfstandigen“. Invalidní samostatně výdělečně činné osoby jsou v současné době odkázány na soukromé pojištění či vlastní rezervní prostředky. S účinností od 1. ledna 2006 došlo v důsledku přijetí zákona o pracovní schopnosti k dílčím změnám v poskytování dávek invalidních příspěvků z důvodu pracovního úrazu nebo nemoci z povolání. Tyto dávky jsou nyní odděleny od systému invalidních příspěvků poskytovaných z důvodu invalidity vzniklé bez souvislosti s výkonem práce.

Dalšími dvěma základními právními předpisy upravujícími tzv. invalidní příspěvky jsou zákon o invalidním pojištění a zákon o pomoci invalidní mládeži.⁵⁵⁾ Působnost v oblasti sociálního zabezpečení zaměstnaných osob je svěřena Úřadu pro sociální pojištění zaměstnanců, který podléhá dozorové činnosti Ministerstva sociálních věcí a zaměstnanosti Nizozemského království.

Zákonem o invalidním pojištění je stanovena povinná účast na pojištění bezvýjimečně pro každého zaměstnance ve věku do 65 let. Je-li u takto řádně pojištěné osoby příslušným odborným

⁵⁵⁾ Pozn.: Název zákona o invalidním pojištění v originále zní „Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering“ a je označován oficiální legislativní zkratkou „WAO“. Zákon o pomoci invalidní mládeži je v nizozemském jazyce označován zkratkou „Wajong“, která je vytvořena z názvu zákona „Wet arbeidsongeschiktheidsvoorziening jonggehandicapten“.

lékařem konstatován vznik invalidity, tj. pokles schopnosti výdělečné činnosti v důsledku nemoci nebo postižení v rozsahu nejméně 15 %, vzniká jí po uplynutí 104 týdnů pobírání nemocenské dávky nárok na tzv. počáteční invalidní příspěvek. Doba jeho poskytování je odstupňována v závislosti na věku pojištěnce, v němž vznikl nárok na tento příspěvek, přičemž maximálně činí šest let. Po uplynutí takto stanovené doby je v případě, že stav snížené schopnosti výdělečné činnosti poživatele této dávky trvá, nahrazen počáteční invalidní příspěvek tzv. následným invalidním příspěvkem, který je vyplácen až do dosažení důchodového věku, tj. do 65 let.

Výše obou invalidních příspěvků poskytovaných na základě zákona o invalidním pojištění je odvozena od výše dosahovaných výdělků před vznikem invalidity a stupně poklesu schopnosti výdělečné činnosti. Pro účely výpočtu výše dávky jsou navíc stanoveny příslušné koeficienty, jimiž je výsledná výše upravována. Jistou zvláštností nizozemské právní úpravy je tzv. prázdninový přídavek ve výši 8 % průměrného měsíčního invalidního příspěvku, který je vyplácen oprávněným osobám každoročně v květnu.

Druhým zmíněným zákonem je zákon o pomoci invalidní mládeži. Ten se vztahuje pouze na osoby s trvalým pobytem na území Nizozemí, které byly nezpůsobilými k práci v den dovršení 17 let nebo jejichž pracovní schopnost se snížila nejméně o 25 % před dokončením jejich středoškolského nebo vysokoškolského studia. V takovém případě jim zákon přiznává po uplynutí 104 týdnů pobírání nemocenské dávky nárok na výplatu tzv. invalidního příspěvku.

Pokud jde o výši tzv. invalidního příspěvku poskytovaného podle zákona o pomoci invalidní mládeži, platí pro její výpočet obdobná pravidla jako pro příspěvky podle zákona o invalidním

pojištění, ovšem namísto dosahovaných výdělků je dávka vypočítána z denní pevně stanovené částky minimální mzdy pro mládež, a to v závislosti na věku poživatele.

Zbývá doplnit, že ani jeden zmiňovaný zákon nestanoví minimální výši invalidního příspěvku, avšak oba pevnou částkou zakotvují jeho maximální výši. V případě, že se osoba pobírající některý z uvedených druhů invalidních příspěvků věnuje výkonu výdělečné činnosti a její celkový příjem tímto převyšuje maximální stanovenou výši příspěvku, je tato skutečnost důvodem pro přezkoumání nároku na výplatu invalidního příspěvku. Obdobně je třeba tento nárok přezkoumat a dávku následně odebrat v případě, že je osobě přiznána dávka invalidního důchodu pro tutéž invaliditu zároveň cizím právním řádem.

2.14. Polská republika

Provádění sociálního pojištění v Polské republice (dále jen „Polsko“) je svěřeno do kompetence Institutu sociálního pojištění⁵⁶⁾, který podléhá doзору Ministerstva hospodářství, práce a sociální politiky. Systém důchodového pojištění, jako součást sociálního zabezpečení, zahrnuje povinně všechny zaměstnance, samostatně výdělečně činné osoby a početnou skupinu zemědělců.

Hlavními prameny práva sociálního zabezpečení, jež také pokrývají právní úpravu invalidních důchodů, jsou především z roku 1998 pocházející zákon o systému sociálního pojištění č. 137 a zákon o starobních a invalidních důchodech z Fondu sociálního pojištění č. 162. Na základě těchto právních předpisů

---

⁵⁶⁾ Pozn.: Institut sociálního pojištění, jenž je v polském jazyce nazýván „Zakład ubezpieczeń społecznych“ a zkracován jako „ZUS“, je základním orgánem sociálního zabezpečení v Polsku. Jeho oblastní pobočky se mj. věnují přerозdělování finančních prostředků vybraných na příspěvcích na sociální pojištění příslušným organizacím.

jsou oprávněným osobám při splnění níže uvedených podmínek poskytovány invalidní důchody.

Základní podmínkou pro vznik nároku na dávku invalidního důchodu je uznání pracovní neschopnosti odborným lékařem s licencií Institutu sociálního pojištění. Ve svém posudku lékař uzná osobu za úplně pracovní neschopnou v případě, že v důsledku dlouhodobého nebo trvalého nepříznivého zdravotního stavu nemůže vykonávat žádnou výdělečnou činnost, a to ani po předchozí léčbě podstoupené za účelem znovuzískání pracovní schopnosti. Za částečně pracovní neschopného je uznán pojištěnec, který není schopen dlouhodobě nebo trvale vykonávat svou dosavadní práci, avšak je způsobilý konat jinou práci, zpravidla však méně kvalifikovanou. Pokles pracovní schopnosti, resp. pracovní neschopnost, není definován procentním vyjádřením ani zlomkem, avšak spolu s dobou účasti na sociálním pojištění a úhrnem dosažených výdělků ovlivňuje výslednou výši dávky invalidního důchodu. Spolu s koeficienty stanovenými právními předpisy a tzv. základní výměrou, odpovídající výši průměrné měsíční mzdy v Polsku, je počítána výše dávky invalidního důchodu v případě úplné pracovní neschopnosti. Poživatelům dávky invalidního důchodu pro částečnou pracovní neschopnost je výše této dávky snížena o 25 %.

Jak již bylo uvedeno výše, rozhodujícím faktorem ovlivňujícím výši dávky invalidního důchodu je doba účasti na sociálním pojištění. Zákon o systému sociálního pojištění stanoví v závislosti na věku pojištěnce minimální doby nezbytné účasti na sociálním pojištění pro vznik nároku na invalidní důchod v rozsahu jednoho až pěti let. Pojistná doba se posuzuje v období deseti let bezprostředně předcházejících vzniku pracovní neschopnosti ve smyslu zákona o starobních a invalidních důchodech z Fondu sociálního pojištění. Za účelem omezení výše

dávky invalidního důchodu je právními předpisy zakotvena též její minimální a maximální výše.

Zbývá dodat, že souběh dávky invalidního důchodu s jiným důchodem ze systému sociálního pojištění je vyloučen. V případě výdělečné činnosti poživatele invalidního důchodu je výše jeho dávky omezena níže uvedeným způsobem. Pokud výdělek poživatele invalidního důchodu přesáhne hodnotu 70 % průměrného měsíčního výdělku v Polsku, je dávka jeho invalidního důchodu krácena o 24 %. V případě, že jeho výdělek přesáhne hranici 130 % průměrného národního měsíčního výdělku, je výplata dávky invalidního důchodu po předemtnou dobu zcela pozastavena.

2.15. Portugalská republika

Portugalský systém sociálního zabezpečení je po reformě provedené s účinností od 1. ledna 2003 tvořen třemi subsystémy, a to veřejným systémem sociální ochrany zahrnujícím též oblast invalidních důchodů, organizací záchranné sociální sítě a doplňkovým zaměstnaneckým systémem. Právní rámec sociálního zabezpečení v Portugalské republice (dále jen „Portugalsko“) je tvořen především zákonným nařízením č. 32/2002 a zákonným nařízením č. 329/1993, v platném znění.

Dle osobního rozsahu výše uvedených právních předpisů jsou do působnosti těchto norem zahrnuti obligatorně všichni zaměstnanci v pracovním poměru. Dobrovolně se však mohou účastnit na sociálním pojištění i jiné osoby. Při splnění níže uvedených podmínek jim tak může vzniknout nárok na dávku invalidního důchodu.

Základní podmínkou pro vznik nároku na invalidní důchod v Portugalsku je uznání invalidity u oprávněné osoby. Posuzování

vzniku invalidity a jejího trvání je v kompetenci zvláštní lékařské komise podřízené Ministerstvu zdraví Portugalské republiky.⁵⁷⁾ Za invalidního tato komise uzná pojištěnce, který v důsledku nemoci nebo úrazu není schopen dosáhnout ani třetinu výdělku průměrné zdravé fyzické osoby se stejnou nebo obdobnou kvalifikací.

Další podmínkou pro vznik nároku na invalidní důchod je splnění potřebné doby účasti na sociálním pojištění v délce minimálně pěti let. Prováděcí právní předpisy mohou stanovit pro určitá onemocnění kratší dobu nezbytné účasti na tomto pojištění.⁵⁸⁾ V závislosti na délce dosažené doby účasti na sociálním pojištění a na úhrnu výdělků za tuto dobu lze za pomoci stanovených koeficientů a příslušných vzorců vypočítat výši dávky invalidního důchodu. Obdobně jsou ve výše uvedených právních předpisech zakotveny postupy pro výpočet minimální a maximální výměry invalidního důchodu, které jsou odvozeny od dosažené délky účasti na sociálním pojištění.

Zvláštností výplat důchodových dávek v Portugalsku je jejich počet za kalendářní rok. Důchodové dávky jsou totiž příslušným úřadem sociálního zabezpečení vypláceny oprávněným osobám čtrnáctkrát ročně, tj. každý měsíc a navíc v červnu jako tzv. "prázdninový" příspěvek a v prosinci jako příspěvek "vánoční". Souběh dávky invalidního a jiného důchodu ze systému důchodového pojištění není vyloučen za předpokladu, že součet vyplácených dávek nepřesahuje maximální výměru invalidního důchodu. Poživateli dávky invalidního důchodu je též umožněno vykonávat výdělečnou činnost, aniž by mu byla dávka invalidního důchodu jakkoli krácena, pokud výše jeho výdělku nepřesáhne

⁵⁷⁾ Pozn.: Pro posuzování zdravotního stavu pojištěnců za účelem uznání invalidity je v Portugalsku kompetentní „Comissão de verificação da incapacidade permanente“.

⁵⁸⁾ Pozn.: Kratší doba minimální účasti na sociálním pojištění je tak v současné době v Portugalsku stanovena u závažných nebo nevléčitelných chorob, jako např. u syndromu získaného imunodeficitu (AIDS), rakoviny či roztroušené sklerózy.

spolu s výší důchodové dávky hodnotu jeho dosahovaného průměrného výdělku před vznikem invalidity.

2.16. Rakouská republika

Mezi základní právní předpisy obsahující právní úpravu invalidních důchodů v Rakouské republice (dále též jen „Rakousko“) lze zařadit především zákon o všeobecném sociálním pojištění z roku 1955, ve znění jeho více než šedesáti novel, a zákon o všeobecných důchodech z roku 2004, v platném znění⁵⁹⁾. Výše uvedené právní předpisy koncipují rakouský systém sociálního pojištění jako obligatorní systém, jehož osobní působnost se vztahuje na všechny zaměstnané osoby. K nim se pro účely důchodového pojištění řadí též osoby vykonávající výdělečnou činnost mimo pracovní poměr a jejich rodinní příslušníci, pokud se na této činnosti podílejí.

Působnost v rámci sociálního pojištění v Rakousku vykonávají více než dvě desítky oddělených pojistných fondů, které jsou soustředěny v Hlavní asociaci rakouských nositelů sociálního pojištění⁶⁰⁾. Dozor v oblasti důchodového pojištění, jako součásti sociálního zabezpečení v širším smyslu, vykonává Ministerstvo pro sociální zabezpečení, generace a ochranu spotřebitelů Rakouské republiky.

---

⁵⁹⁾ Pozn.: Zákon o všeobecném sociálním pojištění, jehož originální název v německém jazyce zní „Allgemeines Socialversicherungsgesetz“ a jehož oficiální legislativní zkratka je „ASVG“, byl uveřejněn v rakouské sbírce právních předpisů pod číslem 189/1955. V rámci rozsáhlejší reformy sociálního zabezpečení v Rakousku přijatý zákon o všeobecných důchodech, jehož originální název zní „Allgemeines Pensionsgesetz“, zkracovaný jako „APG“, byl uveřejněn pod číslem 142/2004.

⁶⁰⁾ Pozn.: Hlavní asociace rakouských nositelů sociálního pojištění, jejíž oficiální název zní „Hauptverband der Österreichischen Sozialversicherungsträger“, reprezentuje v Rakousku zájmy jednotlivých fondů v oblasti sociálního pojištění a zastupuje tyto fondy navenek.

Základní podmínkou pro vznik nároku na invalidní důchod je uznání některého z typů poklesu schopnosti výdělečné činnosti pojištěnce. V rakouském právním řádu jsou rozlišovány čtyři typy takového poklesu, a to neschopnost k práci, úplná neschopnost k práci, invalidita a původní invalidita.⁶¹⁾ Odborný lékař příslušné komise pro posuzování pracovní neschopnosti ve svém posudku konstatuje existenci neschopnosti k práci v případě, že posuzovaná osoba není schopna s ohledem ke svému fyzickému a duševnímu stavu vykonávat práci ani v rozsahu 50 % výdělečné činnosti průměrné zdravé osoby se stejnou kvalifikací a stejnými nebo obdobnými zkušenostmi. V případě, že došlo k dlouhodobé ztrátě schopnosti vykonávat jakoukoli výdělečnou činnost, je osoba uznána úplně neschopnou k práci. Zbývající dva typy poklesu schopnosti výdělečné činnosti jsou případy zvláštními. Invaliditu lze prohlásit pouze u osob starších 57 let, které ztratily způsobilost vykonávat svou dosavadní práci, přičemž je třeba přihlídnout k odůvodněným změnám v jejich organismu s ohledem na jejich věk. Naopak původní invalidita může být uznána jen u osob, které nebyly nikdy schopny výdělečné činnosti. Obdobu původní invalidity lze nalézt v českém právním řádu v institutu tzv. invalidity z mládí⁶²⁾.

Kromě uznání některého z výše uvedených typů poklesu schopnosti výdělečné činnosti je pro vznik nároku na invalidní důchod nutná účast na sociálním pojištění. Minimální délka účasti na tomto pojištění činí 60 měsíců v období 120 po sobě jdoucích kalendářních měsíců předcházejících uznání poklesu schopnosti výdělečné činnosti. U pojištěnců mladších 27 let však postačí pro vznik nároku na invalidní důchod být účasten sociálního pojištění po dobu 6 měsíců. V případě, že poklesu schopnosti výdělečné činnosti předcházel pracovní úraz nebo

⁶¹⁾ Pozn.: Typy poklesu schopnosti výdělečné činnosti v Rakousku jsou při zachování uvedeného pořadí označovány jako „Berufsunfähigkeit“, „Erwerbsunfähigkeit“, „Invalidität“ a „originäre Invalidität“.

⁶²⁾ Srov. § 42 odst. 1 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, v platném znění.

nemoc z povolání, není vyžadována stejně jako v právní úpravě České republiky žádná minimální pojistná doba.

Pro účely výpočtu výše invalidního důchodu jsou relevantní délka účasti na sociálním pojištění a úhrn dosažených příjmů za tuto dobu. Oba uvedené faktory jsou upravovány pomocí příslušných koeficientů stanovených právními předpisy. Regulována je i minimální a maximální výše invalidního důchodu.

Dávka invalidního důchodu je při splnění výše uvedených podmínek poskytována po dobu dvou let, přičemž pro její další nárokování je třeba podat novou žádost. Zároveň s tím bude odborným lékařem vypracován nový posudek zaměřený na případné změny ve zdravotním stavu pojištěnce. V případě dosažení důchodového věku⁶³⁾ a splnění podmínek pro vznik nároku na starobní důchod může poživatel invalidního důchodu požádat o výplatu důchodu starobního namísto dávky invalidního důchodu.

2.17. Republika Malta

Hlavním pramenem právní úpravy sociálního zabezpečení Republiky Malta (dále jen „Malta“) je zejména zákon o sociálním zabezpečení⁶⁴⁾. Na jeho základě je na Maltě zaveden příspěvkový systém sociálního pojištění, který se obligatorně vztahuje na všechny zaměstnance a osoby samostatně výdělečně činné ve věku mezi 16 a 65 lety.

Výše uvedený zákon o sociálním zabezpečení zakotvuje do právního řádu mj. legální definici invalidity, která je svou neurčitostí zvláštním rysem právní úpravy jedné z členských zemí

⁶³⁾ Pozn.: V Rakousku je hranice vzniku nároku na řádný starobní důchod spojena s věkovou hranicí 65 let u mužů a 60 let u žen.

⁶⁴⁾ Pozn.: Zákon o sociálním zabezpečení pocházející z roku 1987, jehož originální název zní „Att dwar is-Sigurta' Socjali“, byl uveřejněn v maltské sbírce právních předpisů pod číslem 318.

Evropské unie. Invaliditou se rozumí stav dlouhodobého charakteru, v jehož důsledku není osoba schopna pravidelně vykonávat vhodnou práci ani v rozsahu poloviny stanovené pracovní doby. Příčinou takového stavu může být například vážnější onemocnění, zranění či duševní porucha. Zákon o sociálním zabezpečení zároveň upřesňuje, že za stav dlouhodobého charakteru lze považovat takový stav, jehož doba trvání přesáhne tři roky.

Je-li pojištěncem kromě uznání invalidity splněna též podmínka potřebné doby pojištění v délce minimálně pěti let, lze takové osobě splňující uvedené zákonné požadavky přiznat nárok na výplatu dávky invalidního důchodu. Vyplácení důchodových dávek na Maltě je svěřeno 24 oblastním pobočkám Úřadu sociálního zabezpečení, které jsou odpovědny Ministerstvu sociální politiky. Dávka invalidního důchodu je oprávněným osobám vyplácena po dobu, po kterou jsou splněny zákonem stanovené podmínky. Dosáhne-li poživatel invalidního důchodu věku, v němž vzniká nárok na starobní důchod⁶⁵⁾, má právo si zvolit, kterou z dávek bude nadále pobírat. Obdobné vyloučení kumulativního pobírání dávek je stanoveno pro souběh nároku na invalidní důchod s některou dávkou důchodu pozůstalostního. Zbývá doplnit, že pod sankcí odebrání dávky invalidního důchodu je jejich poživatelům zakázáno vykonávat jakoukoli výdělečnou činnost.

Při výpočtu výše invalidního důchodu je rozhodující pouze výše pojištěncem odvedeného pojistného, a to za dobu od jeho dosažení věku 18 let do dne podání žádosti o přiznání nároku na invalidní důchod. K pojistné době získané před 1. lednem 1965 se pro účely výpočtu výše dávky invalidního důchodu nepřihlíží. Maltská právní úprava invalidních důchodů jako jedna z mála na evropském kontinentě při určení výše dávky invalidního

---

⁶⁵⁾ Pozn.: Na Maltě je stanovena věková hranice pro vznik nároku na starobní důchod pro muže při dosažení 61 let; pro ženy je hranice o jeden rok nižší.

důchodu zcela opomíjí míru invalidity zjištěnou lékaři u oprávněné osoby.

Na rozdíl od např. finské nebo německé právní úpravy je v maltském právním řádu zakotvena zákonem zaručená minimální výše invalidního důchodu a zároveň určena její maximální hranice. Obě jsou stanoveny odlišně pro vdané ženy či ženaté muže a pro osoby svobodné, rozvedené či ovdovělé.

2.18. Republika Slovinsko

Slovinský systém povinného sociálního pojištění zahrnuje pět základních oblastí. Jedná se o obligatorní pojištění důchodové a invalidní, dále zdravotní, pro rodinnou péči, pro případ nezaměstnanosti a pojištění pro případ pracovního úrazu a nemoci z povolání. Výše uvedený systém je koncipován centralizovaně, přičemž působnost v oblasti důchodových dávek včetně invalidních důchodů vykonává Úřad důchodového a invalidního pojištění. Za řádný výkon veškerých činností tohoto úřadu je odpovědné Ministerstvo práce, rodiny a sociálních věcí Republiky Slovinsko (dále též jen „Slovinsko“).

Hlavním pramenem právní úpravy důchodového pojištění, včetně invalidních důchodů, je zákon o důchodovém a invalidním pojištění z roku 1999, v platném znění.⁶⁶⁾ Osobní působnost výše uvedeného zákona pokrývá především zaměstnance, osoby samostatně výdělečně činné a zemědělce vykonávající zemědělskou činnost za účelem zajištění trvalejších příjmů. Povinné pojištění se dále vztahuje na poživatele dávek podpory v nezaměstnanosti a rodičovského příspěvku či osoby vykonávající dobrovolnou vojen-

⁶⁶⁾ Pozn.: Zákon o důchodovém a invalidním pojištění, jehož originální název ve slovinském jazyce zní „Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju“, byl uveřejněn v oficiální sbírce právních předpisů Republiky Slovinsko pod číslem 106/1999.

skou službu. Výše zmíněným osobám může vzniknout při splnění níže rozvedených zákonných podmínek nárok na invalidní důchod.

Jednou ze základních podmínek, jejichž splnění je nezbytné pro vznik nároku na dávku invalidního důchodu, je uznání invalidity u pojištěnce. Zjišťování invalidity a určování jejího stupně je ve Slovinsku svěřeno komisím pro invaliditu podléhajícím Institutu zdravotního pojištění Slovinska. Zákon o důchodovém a invalidním pojištění definuje invaliditu jako sníženou schopnost nebo úplnou neschopnost osoby vykonávat předchozí či jinou vhodnou výdělečnou činnost jako důsledek pracovního úrazu, nemoci z povolání, nebo jako důsledek zranění nebo nemoci bez jakéhokoli vztahu k práci, pokud je takový stav nezvratný a současnou lékařskou léčbou nebo rehabilitací jej nelze napravit. S ohledem na stupeň invalidity jsou rozlišovány tři kategorie invalidních osob.

Do první kategorie jsou zařazeni pojištěnci, kteří zcela pozbyli schopnost jakékoli výdělečné činnosti. Ve druhé kategorii se pak nacházejí osoby, jejichž schopnost výdělečné činnosti poklesla v rozsahu nejméně 50 % oproti téže schopnosti průměrné zdravé osoby. Pojištěnci, jejichž výdělečná schopnost převyšuje hranici 50 % průměrné zdravé osoby, avšak nemohou v plném rozsahu vykonávat své stávající nebo jiné odpovídající zaměstnání, patří do třetí kategorie.

Další podmínkou pro vznik nároku na invalidní důchod je podle výše uvedeného zákona o důchodovém a invalidním pojištění splnění nezbytné minimální doby pojištění, která je odstupňována podle věku pojištěnce. U osob ve věku do 21 let je minimální doba povinného pojištění stanovena na tři měsíce. U osob, které dosáhly věku 21 let a nepřekročily věk 29 let, činí tato doba minimálně jednu čtvrtinu doby, která uplynula mezi dosažením věku 21 let a vznikem invalidity. U osob starších 29 let je

pro vznik nároku na invalidní důchod zapotřebí být účasten důchodového pojištění alespoň po dobu odpovídající jedné třetině výše uvedené doby, tj. té, která uplynula mezi pojištěncovým dosažením věku 21 let a uznáním jeho invalidity.

Pro výpočet výše dávky invalidního důchodu jsou stanoveny zákonné postupy. Ty zohledňují mimo výše výdělků dosažených za pojistnou dobu též příčinu invalidity, pohlaví oprávněné osoby a věk, v němž její invalidita vznikla. Pro účely výpočtu jsou stanoveny procentní koeficienty, které upravují výsledek výpočtu v závislosti na jednotlivých výše uvedených kritériích. Dávka invalidního důchodu je následně vyplácena oprávněným osobám příslušným pracovištěm Úřadu důchodového a invalidního pojištění, a to po dobu, po niž jsou splněny zákonné podmínky pro vznik nároku na invalidní důchod. V případě, že poživatel dávky invalidního důchodu splní podmínky pro vznik nároku na starobní důchod, je oprávněn zvolit si, která z dávek mu bude nadále poskytována.

2.19. Řecká republika

Jedním z nejvýznamnějších pramenů právní úpravy důchodového pojištění je zákon č. 1846/51 ze dne 14. června 1951, v platném znění. Právní úpravu dávek poskytovaných invalidním osobám obsahují též zákony sociálního zabezpečení č. 3029/02 ze dne 11. července 2002 a zákon č. 3232/04 ze dne 12. února 2004. Výše uvedenými právními předpisy je v Řecké republice (dále jen „Řecko“) zaveden obligatorní systém sociálního pojištění pro všechny řecké zaměstnance. Ostatní osoby se mohou tohoto systému účastnit dobrovolně. Při splnění zákonných podmínek, které jsou popsány níže, vzniká oprávněné osobě nárok na dávku invalidního důchodu. Vzhledem k rozsáhlé reformě důchodového pojištění provedené s účinností od 1. ledna 1993 jsou podmínky

pro vznik nároku na invalidní důchod stanoveny odlišně pro osoby, které se účastnily sociálního pojištění do 31. prosince 1992, a pro pojištěnce zahrnuté do systému sociálního pojištění po tomto dni. S ohledem na omezený rozsah této práce bude níže pojednáno pouze o pojistném systému účinném od 1. ledna 1993.

Za invalidní se v řeckém právním řádu považuje osoba, která v důsledku onemocnění nebo mentálního či tělesného postižení není po dobu nejméně jednoho roku schopna dosáhnout ani poloviny výdělku průměrné zdravé osoby vykonávající stejnou nebo obdobnou výdělečnou činnost. Pro účely výpočtu výše dávky invalidního důchodu jsou rozlišovány tři stupně invalidity, a to v závislosti na míře poklesu výdělečné schopnosti. Příslušný lékař odborné komise pro invaliditu v lékařském posudku konstatuje tzv. těžkou invaliditu v případě, že osoba nemůže dosáhnout ani jedné pětiny výdělku průměrné zdravé osoby. Tzv. obyčejná invalidita je uznána u osoby, jejíž příjem nepřesáhne jednu třetinu, a tzv. částečná invalidita v ostatních případech.

Pro vznik nároku na invalidní důchod je kromě uznání určitého stupně invalidity též zapotřebí splnit minimální nezbytnou dobu účasti na důchodovém pojištění. S účinností od 1. ledna 1993 je stanovena v závislosti na věku pojištěnce v délce 300 dnů pro osoby ve věku 21 let, přičemž se za každý další rok věku pojištěné osoby prodlužuje o 120 dní, maximálně však do dosažení 1 500 dnů. U osob mladších 21 let nebo v případě, že ke vzniku invalidity došlo v důsledku pracovního úrazu nebo nemoci z povolání, postačí pro vznik nároku na invalidní důchod pouze jeden den účasti oprávněné osoby na důchodovém pojištění.

Pro výpočet dávky invalidního důchodu existuje zákonem stanovený postup, při němž je aplikován kromě příslušných koeficientů úhrn příjmů za posledních pět let doby pojištění,

počet dosažených dní účasti na důchodovém pojištění a stupeň invalidity. Výsledná výše invalidního důchodu je snížena o polovinu v případě tzv. částečné invalidity a o jednu čtvrtinu při tzv. obyčejné invaliditě. Zákon zároveň stanoví pevnou částkou minimální a maximální výši důchodových dávek. Až do takto stanovené maximální výše dávky invalidního důchodu je možné pobírat též více důchodových dávek souběžně, vznikl-li oprávněné osobě na jejich výplatu nárok.

Právní předpisy také umožňují poživatelům invalidního důchodu vykonávat souběžně výdělečnou činnost. Tu je však třeba při jejím zahájení řádně ohlásit Úřadu sociálního pojištění⁶⁷⁾, který je oprávněn nechat u poživatele dávky invalidního důchodu přezkoumat jeho zdravotní stav. V případě nesplnění ohlašovací povinnosti je Úřad sociálního pojištění oprávněn poživateli vyplácení dávky invalidního důchodu do budoucna pozastavit a požadovat vrácení již vyplacených částek.

2.20. Slovenská republika

Právní úprava invalidních důchodů ve Slovenské republice (dále též jen „Slovensko“) je svým obsahem velmi blízká legislativní úpravě v České republice. Tuto skutečnost lze přičítat tomu, že po dlouhá desetiletí v obou zemích platily tytéž právní předpisy. Posledním společným právním předpisem v oblasti sociálního zabezpečení byl zákon o sociálním zabezpečení, který nabyl účinnosti pouze několik let před zánikem České a Slovenské Federativní Republiky a platil na slovenském území až do 31. prosince 2003. S účinností od 1. ledna 2004 je upraveno sociální pojištění v zákoně SNR č. 461/2003 Z. z., o sociálnom

⁶⁷⁾ Pozn.: Působnost v oblasti sociálního, resp. důchodového pojištění, vykonává v Řecku Úřad sociálního pojištění podřízený Ministerstvu práce a sociálního zabezpečení. Originální název uvedeného úřadu v řeckém jazyce zní „Ιδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων“ (Idryma Kinónikón Asfalíseón).

poistení, v platném znění.⁶⁸⁾ Povinný systém sociálního pojištění se dle tohoto zákona vztahuje na všechny zaměstnance a vymezené skupiny samostatně výdělečných osob s výjimkou příslušníků Policie Slovenské republiky, vojáků z povolání a příslušníků Celní správy. Ostatní osoby starší 16 let se mohou účastnit sociálního pojištění dobrovolně. Působnost v této oblasti vykonává Sociálna poisťovňa dozorovaná Ministerstvom práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky.

Jednou ze zákonem stanovených podmínek pro vznik nároku na „invalidný dôchodok“, jak je tato dávka na Slovensku nazývána, je splnění potřebné doby pojištění, která je odstupňována v závislosti na věku pojištěnce. U osob mladších 22 let je minimální potřebná doba pojištění stanovena v délce jednoho roku. Pro vznik nároku na dávku invalidního důchodu u osob starších 28 let je zapotřebí být účasten sociálního pojištění po dobu alespoň pěti let, a to v době po sobě jdoucích deseti let předcházejících vzniku invalidity.

O vzniku a trvání invalidity rozhodují na Slovensku specializovaní posudkoví lékaři. Přitom vycházejí zejména z lékařských zpráv a údajů ze zdravotní dokumentace, zhodnocení léčby, dalšího vývoje onemocnění a komplexních funkčních vyšetření zdravotního stavu pojištěnce. Za invalidní pak uznají takovou osobu, u níž došlo pro dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav k poklesu schopnosti vykonávat výdělečnou činnost o více než 40 % v porovnání se zdravou fyzickou osobou.

Pro účely výpočtu výše dávky invalidního důchodu je kromě 40% hranice poklesu schopnosti relevantní též 70% hranice téhož poklesu. Podle ní jsou rozlišovány dva způsoby výpočtu dávky invalidního důchodu, přičemž existence těchto dvou rozdílných

---

⁶⁸⁾ Pozn.: Některá ustanovení zákona o sociálnom poistení nabyła účinnosti až dnem přistoupení Slovenské republiky k Evropské unii, tj. 1. května 2004.

určení výše invalidního důchodu zohledňuje míru invalidity pojištěnce a vede k dosažení vyšší částky dávky invalidního důchodu u osob, jejichž míra poklesu schopnosti výdělečné činnosti je vyšší. Dalším kritériem určujícím výši invalidního důchodu při jeho výpočtu, který je obdobný jako v České republice, je souhrn výdělků dosažených za dobu účasti pojištěnce na sociálním pojištění.

Zbývá doplnit, že žádný slovenský právní předpis nestanoví minimální ani maximální výši dávky invalidního důchodu. V případě souběhu invalidního důchodu s výdělečnou činností je v závislosti na dosaženém příjmu poživatele invalidního důchodu z této činnosti poměrně krácena poskytovaná důchodová dávka. Souběh nároku na výplatu invalidního důchodu a důchodu starobního je obdobně jako ve většině zemí Evropské unie zcela vyloučen.

2.21. Spojené království Velké Británie a Severního Irska

Na rozdíl od většiny členských zemí Evropské unie nejsou ve Spojeném království Velké Británie a Severního Irska (dále jen „Velká Británie“) dávky poskytované z důvodu poklesu či ztráty schopnosti výdělečné činnosti oprávněné osoby vázány na systém důchodového pojištění. Ve Velké Británii jsou tyto dávky poskytovány ze systému nemocenského pojištění, přičemž povinná účast na tomto pojištění je stanovena pro zaměstnance v pracovním poměru a osoby samostatně výdělečně činné. V případě splnění podmínek, které jsou zakotveny v zákoně o příspěvcích a dávkách sociálního zabezpečení z roku 1992 a zákoně o sociálním zabezpečení z roku 1998, v platném znění, vzniká oprávněné osobě nárok na poskytnutí tzv. příspěvku pro dlouhodobou neschopnost k práci.

Základní podmínkou pro vznik nároku na výše uvedenou dávku je existence nároku na tzv. příspěvek pro krátkodobou neschopnost k práci⁶⁹⁾, a to po skutečnou nebo alespoň předpokládanou dobu v délce 52 týdnů. Pobírání příspěvku pro dlouhodobou neschopnost k práci tak zpravidla, obdobně jako v Irsku, předchází výplata výše uvedené krátkodobější dávky.

Posuzování zdravotního stavu za účelem uznání pracovní neschopnosti je ve Velké Británii stejně jako např. v České republice v kompetenci praktických lékařů. Na rozdíl od české právní úpravy je však orgánem odpovědným za vyplácení obou výše zmíněných dávek při nezpůsobilosti k práci Ministerstvo práce a důchodů Velké Británie a jeho čtyři pobočky, z nichž s ohledem na předmět této práce je nejvýznamnější Ředitelství pro pracovní nezpůsobilost.

Při splnění výše uvedených podmínek vzniká oprávněné osobě nárok na výplatu příslušné dávky od okamžiku jejího přiznání Ředitelstvím pro pracovní nezpůsobilost, nejdéle však do dosažení důchodového věku⁷⁰⁾. Souběh nároků na obě tyto dávky je vyloučen. Stejně tak není umožněno osobám pobírajícím některý z příspěvků pro pracovní neschopnost vykonávat současně výdělečnou činnost.

Na závěr lze doplnit, že s ohledem na charakter příspěvku pro dlouhodobou pracovní neschopnost je jeho výše stanovena jednotně pro všechny oprávněné poživatele. V závislosti na jejich věku jsou však určeny dvě věkové hranice, které podmiňují nárok na navýšení této dávky. V případě, že dlouhodobá neschopnost k práci vznikla před dosažením věku 35 let, je příspěvek

---

⁶⁹⁾ Pozn.: Pro vznik nároku na tzv. příspěvek pro krátkodobou neschopnost k práci je zapotřebí být účasten nemocenského pojištění alespoň po dobu jednoho roku v tříletém období předcházejícím vzniku pracovní neschopnosti a uznání plné pracovní neschopnosti příslušným praktickým lékařem.

⁷⁰⁾ Pozn.: Vznik nároku na starobní důchod je ve Velké Británii spojen u mužů s věkem 65 let, u žen s věkem 60 let.

pro dlouhodobou pracovní neschopnost navýšen o 21 %. Vznikla-li před dosažením věku 44 let, dochází k jeho navýšení o 11 %.

2.22. Spolková republika Německo

Byť stále přetrvávají některé rozdíly v právních úpravách vztahujících se na území bývalé Německé demokratické republiky (dále jen „NDR“) a bývalé Německé spolkové republiky (dále jen „NSR“), lze v komplexním obecném náhledu považovat současnou právní úpravu sociálního zabezpečení Spolkové republiky Německo (dále jen „Německo“) za jednotnou. Hlavním pramenem této úpravy je sociální zákoník z roku 1975, rozsáhle novelizovaný zejména zákonem o důchodové reformě ze dne 18. prosince 1989.

Povinnost účasti na sociálním pojištění v Německu je ze zákona uložena všem zaměstnancům⁷¹⁾ a samostatně výdělečným osobám. Každý z těchto pojištěnců přísluší do působnosti některého z pojistných fondů sdružených v tzv. Německé důchodové pojišťovně⁷²⁾, která zajišťuje výběr pojistných částek i výplatu nárokových dávek. Při uznání invalidity lékařskou posudkovou komisí a při splnění podmínky nezbytné doby pojištění v délce minimálně 60 měsíců, z nichž musí být alespoň 36 měsíců dosaženo v pěti letech bezprostředně předcházejících dni podání žádosti o přiznání nároku na invalidní důchod, lze oprávněné osobě přiznat nárok na tuto dávku, a to formou plného či částečného invalidního důchodu.

⁷¹⁾ Pozn.: Za zaměstnance, kteří mají povinnost účasti na sociálním pojištění, se nepovažují zaměstnanci vykonávající tzv. zanedbatelné zaměstnání („geringfügige Beschäftigung“), tj. nedosáhne-li jejich hrubý měsíční výdělek částky ve výši € 400 a týdně odpracují méně než 15 hodin.

⁷²⁾ Pozn.: V Německu působí nově s účinností od 1. října 2005 Německá důchodová pojišťovna (Deutsche Rentenversicherung), v níž jsou soustředěni bývalí nositelé důchodového pojištění, a to Spolkový úřad pojištění pro zaměstnance (Bundesversicherungsanstalt für Angestellte), Drážní úřad pojištění (Bahnversicherungsanstalt), Námořní fond (Seekasse), Spolkový úřad pojištění pro horníky (Bundeskknappschaft) a 22 zemských úřadů pojištění pro dělníky (Landesversicherungsanstalten).

V německé právní úpravě jsou rozlišovány výše uvedené formy invalidního důchodu v závislosti na stupni invalidity, resp. poklesu pracovní schopnosti, oprávněné osoby. Podle definice uvedené v sociálním zákoníku se za plně práce neschopného považuje pojištěnec, který v důsledku nemoci nebo postižení není schopen vykonávat výdělečnou činnost za stávajících podmínek pracovního trhu ani v rozsahu tří hodin denně. Pro určení částečné pracovní neschopnosti je relevantní doba dvojnásobná, tj. šest hodin denně.

Při výpočtu výše dávky plného či částečného invalidního důchodu je postupováno podle zákonem stanoveného vzorce, mezi jehož členy patří souhrnná výše příjmů pojištěnce za dobu účasti na sociálním pojištění včetně přepočítaných výdělků za tzv. náhradní doby pojištění⁷³⁾, tzv. současná důchodová hodnota odpovídající průměrné měsíční výši vyplácených invalidních důchodů v každém roce účasti na sociálním pojištění oprávněné osoby a koeficient s hodnotou 0,5 pro částečné a 1,0 pro plně invalidní důchody. Sociální zákoník z důvodu omezení výše důchodových dávek obsahuje tzv. redukční hranici v každoročně stanovené měsíční výši maximálního výdělku, který lze použít při výpočtu výše dávky invalidního důchodu. Právě v odlišném nastavení redukční hranice v případě bývalé NDR a bývalé NSR spočívá jeden z rozdílů mezi právními úpravami těchto bývalých zemí.

Tzv. redukční hranice má význam též v souvislosti se souběhem výplaty invalidního důchodu a výdělečnou činností oprávněné osoby. Přesáhne-li totiž výše čistého měsíčního výdělku osoby pobírající dávku invalidního důchodu výši odpovídající redukční hranici, výplata invalidního důchodu je pozastavena.

---

⁷³⁾ Pozn.: Náhradní dobou pojištění je dle sociálního zákoníku např. doba pobírání nemocenské dávky, doba, po níž je osoba vedena jako uchazeč o zaměstnání u úřadu práce nebo doba studia na střední či vysoké škole.

Zbývá dodat, že při dosažení věku, v němž vzniká nárok na starobní důchod⁷⁴⁾, se dávka invalidního důchodu automaticky přeměňuje na dávku důchodu starobního.

2.23. Španělské království

Španělský systém sociálního zabezpečení charakterizuje nejednotnost. Obsahuje totiž několik subsystémů, které jsou určeny pro zvláštní skupiny pojištěných osob jako na příklad pro zaměstnance v průmyslu a v sektoru služeb, pro samostatně výdělečné osoby, zemědělce, horníky či námořníky. I přes patrné odlišnosti existující ve zmíněných subsystémech však ve Španělském království (dále jen „Španělsko“) působí společný orgán sociálního zabezpečení, kterým je Národní úřad sociálního zabezpečení⁷⁵⁾. Kontrolu a dohled nad tímto úřadem vykonává Ministerstvo práce a sociálních věcí.

Mezi základní právní předpisy, které upravují oblast invalidních důchodů ve Španělsku, lze zařadit zejména zákon č. 24/1997, o založení a provádění systému sociálního zabezpečení, a královský dekret č. 1300/1995, o dávkách pro pracovní neschopnost poskytovaných ze systému sociálního zabezpečení, v platném znění. Podle výše uvedených právních předpisů lze za invalidní, resp. trvale práce neschopnou, uznat osobu, u níž došlo pro její tělesné nebo mentální postižení k objektivnímu poklesu schopnosti vykonávat pro ni vhodnou práci v rozsahu nejméně 33 % a tento stav nelze napravit podstoupením vhodné léčby. Poklesne-li schopnost výdělečné činnosti o 100 %, je taková osoba uznána práce zcela neschopnou a tato skutečnost je

⁷⁴⁾ Pozn.: Nárok na starobní důchod vzniká u mužů i žen při dosažení věku 65 let.

⁷⁵⁾ Pozn.: V kompetenci Národního úřadu sociálního zabezpečení, jehož název ve španělském jazyce zní "Instituto Nacional de la Seguridad Social", je celá oblast španělského sociálního zabezpečení, včetně invalidních důchodů, a to pro všechny pojištěnce s ohledem na specifika jednotlivých subsystémů.

promítnuta do výše dávky invalidního důchodu navýšením tzv. výpočtového základu, jak je uvedeno níže.

Kromě uznání trvalé pracovní neschopnosti, které je v působnosti odborných lékařských komisí, je pro vznik nároku na invalidní důchod třeba splnit též podmínku účasti na sociálním pojištění alespoň po zákonnou minimální dobu. Ta je stanovena pro osoby ve věku do 26 let v délce poloviny doby mezi 16. rokem věku takové osoby a okamžikem vzniku invalidity. Pro pojištěnce starší 26 let je stanovena jako jedna čtvrtina doby mezi 20. rokem pojištěnce a okamžikem uznání invalidity, nejméně však v délce trvání pěti let. V obou výše uvedených případech pak musí být nejméně jedna pětina z doby účasti na sociálním pojištění získána v období deseti let bezprostředně předcházejících roku, v němž byla invalidita uznána. Pokud předchází vzniku invalidity pracovní úraz nebo nemoc z povolání, nevyžadují právní předpisy žádnou minimální dobu potřebné účasti na uvedeném pojištění.

Pro účely výpočtu výše dávky invalidního důchodu jsou rozhodujícími faktory míra poklesu schopnosti výdělečné činnosti, věk oprávněné osoby a tzv. výpočtový základ. Pro jeho výpočet je ve výše uvedených právních předpisech stanoven přesný postup. Pomocí dalších vzorců a zákonných postupů je následně tento výpočtový základ upravován v závislosti na míře poklesu výdělečné schopnosti a věku pojištěnce. Obdobně je zákonem upravena minimální a maximální výše dávky invalidního důchodu.

Poživateli invalidního důchodu je umožněno vykonávat výdělečnou činnost v rozsahu jeho zbývajícího potenciálu, pokud to jeho zdravotní stav připouští. V takovém případě nedochází k žádnému omezení nebo dokonce ztrátě nároku na výplatu dávky invalidního důchodu. Stejnou právní úpravu zakotvuje též český zákon o důchodovém pojištění pro osoby mající nárok na plný

invalidní důchod. Naopak španělský právní řád neumožňuje pobírat dávku invalidního důchodu současně s jinou dávkou ze systému důchodového pojištění.

2.24. Švédské království

Základním právním předpisem upravujícím oblast sociálního zabezpečení, včetně invalidních důchodů, ve Švédském království (dále jen „Švédsko“) je zákon o národním pojištění, kterým byla do švédského právního řádu s účinností od 1. ledna 2003 promítnuta rozsáhlá novelizace systému sociálního zabezpečení. Provedení této změny si vyžádala nezbytnost důchodové reformy, která byla ve Švédsku připravována již řadu let.

S účinností od 1. ledna 2003 se tak mj. vyčlenila oblast dávek poskytovaných v souvislosti s poklesem schopnosti výdělečné činnosti z důchodového pojištění do pojištění nemocenského a stávající invalidní důchody byly nahrazeny tzv. vyrovnávací dávkou pro osoby ve věku 19 až 29 let a tzv. nemocenským vyrovnávacím příspěvkem pro osoby ve věku 30 až 64 let včetně.

Osobami oprávněnými pobírat tzv. vyrovnávací dávku, respektive nemocenský vyrovnávací příspěvek, jsou všichni pojištěnci ve věku do 65 let, kteří se povinně účastní švédského nemocenského pojištění na základě podmínky trvalého pobytu na území Švédského království, a to za předpokladu, že u nich byl příslušným praktickým lékařem konstatován pokles schopnosti výdělečné činnosti v rozsahu nejméně 25 % oproti stavu průměrné zdravé fyzické osoby. Příčinou snížení možnosti výdělečné činnosti přitom může být onemocnění, úraz či mentální nebo tělesné postižení. Jsou-li splněny výše uvedené podmínky, vzniká oprávněné osobě nárok na výplatu příslušné vyrovnávací dávky, nebo nemocenského vyrovnávacího příspěvku.

Osobám ve věku od dovršení 19 až do dosažení 30 let je v takovém případě vyplácena časově omezená vyrovnávací dávka. Tato dávka má zajistit příznivou ekonomickou situaci mladých lidí a motivovat je k zapojení se do pracovního procesu a aktivnějšího života.⁷⁶⁾ Dávku lze vyplácet nejdéle po dobu tří let. Poté je další nárok na tuto dávku přezkoumán. Výjimku však tvoří pojištěnci, kteří ještě neukončili povinnou školní docházku, popř. vyšší střední vzdělání z důvodu invalidity. Tito studenti mají nárok na výplatu dávky v plné výši, a to po celou dobu potřebnou k dokončení studia.

Osoby starší 30 let mají při splnění výše uvedených podmínek nárok na tzv. nemocenský vyrovnávací příspěvek, jehož účelem je zejména náhrada výdělku, kterého nemůže jeho poživatel dosáhnout v důsledku svého nepříznivého zdravotního stavu. Při posuzování pracovní schopnosti může lékař vzít v úvahu též jiné než zdravotní faktory, a to například věk, trvalý pobyt, vzdělání, dlouhodobou absenci na pracovním trhu, péči o děti a příbuzné, drogovou závislost, sociální nepřizpůsobivost apod.

Výše obou zmíněných vyrovnávacích dávek je stanovena právními předpisy a skládá se ze dvou částí. První z nich je odvozena od příjmů a pro její získání musí mít pojištěná osoba v rozhodném období příjmy zakládající nárok na důchodovou dávku po dobu minimálně jednoho roku. Délka rozhodného období je stanovena v závislosti na věku, v němž došlo ke vzniku invalidity, od pěti do osmi let. Druhou složku představuje garantovaná dávka, přičemž podmínkou nároku na tuto dávku jsou minimálně tři roky trvalého pobytu ve Švédsku. Rozhodujícím faktorem ovlivňujícím výši garantované dávky je pouze věk pojištěné osoby. Tato garantovaná část dávky je vyplácena osobám

---

⁷⁶⁾ Pollnerová, Š. Srovnávací analýza systémů NDC II, Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2005.

s žádnou nebo nízkou dávkou odvozenou od příjmů, a to jako doplněk až do výše zákonem stanovené minimální dávky. Výše obou složek je dále upravena v závislosti na rozsahu pracovní neschopnosti. Podle míry poklesu schopnosti výdělečné činnosti jsou tak poskytovány dávky ve čtyřech základních výměrách, tj. při poklesu o 25, 50, 75 a 100 % způsobilosti vykonávat výdělečnou činnost. Zbylou pracovní schopnost mohou příjemci dávky využít k výdělečné činnosti a zvýšit si tak svůj příjem. Pouze v případě osob, které pobírají dávky v plné výši, je příjem z výdělečné činnosti zákonem omezen.

Zbývá doplnit, že za provádění úkolů v oblasti sociálního zabezpečení ve Švédsku zodpovídá Ministerstvo zdravotnictví a sociálních věcí. Tomu podléhá Národní správa sociálního zabezpečení, která konkrétní činnosti ve vztahu k pojištěncům vykonává prostřednictvím svých téměř 350 místních úřadů.

Závěr

Cílem této rigorózní práce bylo poskytnout pohled na právní úpravy invalidních důchodů ve všech členských zemích Evropské unie. Zároveň popis systematicky zařazených jednotlivých právních úprav měl usnadnit jejich vzájemné porovnání.

Při celkovém pohledu na právní úpravu invalidních důchodů v České republice a při vzájemném srovnání s odpovídajícími úpravami platnými v ostatních členských zemích Evropské unie lze českou legislativní úpravu dle mého názoru charakterizovat jako relativně systematickou, sjednocenou a přehlednou. Celá hmotně-právní problematika je obsažena pouze ve dvou zákonných normách, a to v zákoně o důchodovém pojištění a v zákoně o sociálním zabezpečení. Posléze uvedený právní předpis obsahující mj. zvýšení důchodu pro bezmocnost podtrhuje odlišný charakter této dávky, neboť ta je poskytována ze systému důchodového zabezpečení a nikoli důchodového pojištění.

Výše uvedené zakotvení práv a povinností v oblasti důchodového zabezpečení, resp. důchodového pojištění, ve dvou právních předpisech tak považují za systematické, na rozdíl od stejné úpravy platné ve Finsku nebo Francii, kde existuje paralelně velké množství právních předpisů určených pro jednotlivé skupiny pojištěných osob, což podle mého názoru vytváří nepřehledný stav.

Pokud jde o samotné pojímání invalidity, vyskytují se v členských zemích Evropské unie různé pohledy na tuto problematiku. V naprosté většině zmíněných zemí je invalidita definována jako pokles schopnosti výdělečné činnosti oprávněné osoby, který je vyjádřen zlomkem nebo procenty. Právní řády převážné části těchto zemí dále rozlišují podle stanovených kritérií různé typy invalidity, od kterých jsou zpravidla

odvozovány i odpovídající druhy invalidních dávek. Existují však i země, jako např. Dánsko nebo Malta, v jejichž právních rádech je invalidita definována velmi obecným způsobem. Domnívám se, že takový stav není žádoucí a dává příliš široký prostor příslušným orgánům pro užití správního uvážení, což může být v některých případech zneužito.

S výjimkou Švédska a Velké Británie jsou dávky poskytované v souvislosti s poklesem schopnosti výdělečné činnosti ve zbývajících zemích Evropské unie navázány na systém důchodového pojištění. V mnohých z těchto zemí se tak výše invalidního důchodu nebo jemu odpovídající dávky odvozuje především od doby účasti na sociálním, resp. důchodovém pojištění, úhrnu příjmů dosažených v tzv. rozhodném období a od míry poklesu výdělečné schopnosti. V této souvislosti lze dle mého názoru kladně hodnotit právní úpravu Belgie či Švédska, v nichž jsou při výpočtu výše příslušné dávky brány na zřetel i další skutečnosti jako např. rodinná situace poživatele dávky, resp. věk, délka absence na pracovním trhu, péče o děti nebo blízké osoby, drogová závislost apod. Pokud jde o délku minimální doby potřebného pojištění, odvíjí se tato zpravidla od věku pojištěnce, přičemž takto zvolený systém považuji za vhodný, neboť je dle mého názoru spravedlivý. Stranou tohoto hodnocení však ponechávám dánskou či švédskou úpravu, v nichž je nárok na invalidní důchod, resp. jemu odpovídající dávku, odvozen od doby trvalého pobytu na území uvedených států a nikoli od doby účasti na sociálním pojištění. Při pohledu na finanční aspekty takové úpravy je zřejmé, že jejím nevyhnutelným důsledkem je nežádoucí vysoké daňové zatížení obyvatelstva.

Pro samotný způsob výpočtu invalidních dávek jsou v jednotlivých právních rádech stanoveny podrobné postupy, popř. výše těchto dávek jsou stanoveny právními předpisy přímo pevnou částkou. Stejně jako v České republice je v mnohých členských

zemích Evropské unie postup výpočtu výše invalidní dávky složitý a často z toho důvodu nepřehledný. Kladně tak lze hodnotit současnou právní úpravu platnou v Dánsku po provedení reformy v roce 2003. Složité zákonné postupy výpočtu výše invalidního důchodu byly odstraněny a nahradilo je zakotvení pevných částek příslušných důchodových dávek. Zároveň mohlo dojít k jejich navýšení, neboť se zjednodušením systému výpočtu ušetřily nemalé finanční prostředky vynakládané na činnosti příslušných národních úřadů sociálního zabezpečení. Domnívám se, že podobné opatření by mohlo mít i v České republice stejně pozitivní přínos. Zda k tomu skutečně dojde, záleží především na pojetí důchodové reformy, která se v České republice již připravuje.

**Příloha č. 1: Přehled počtu vyplácených invalidních
důchodů a jejich průměrné výši a počtu vyplácených
starobních a pozůstalostních důchodů v České republice
ke dni 31. 12. 2005**

Počet vyplácených invalidních důchodů v ČR (muži):	
plné invalidní důchody	185 283
částečné invalidní důchody	101 062
Počet vyplácených invalidních důchodů v ČR (ženy):	
plné invalidní důchody	148 590
částečné invalidní důchody	79 893
Počet vyplácených invalidních důchodů v ČR (celkem):	
plné invalidní důchody	333 873
částečné invalidní důchody	180 955
Průměrná výše invalidních důchodů v ČR (muži):	
plné invalidní důchody	8 096
částečné invalidní důchody	4 861
Průměrná výše invalidních důchodů v ČR (ženy):	
plné invalidní důchody	6 840
částečné invalidní důchody	4 235
Průměrná výše invalidních důchodů v ČR (celkem):	
plné invalidní důchody	7 537
částečné invalidní důchody	4 584
Počet vyplácených starobních důchodů v ČR (muži):	607 889
Počet vyplácených starobních důchodů v ČR (ženy):	781 070
Počet vyplácených starobních důchodů v ČR (celkem):	1 388 959
Počet vyplácených vdovských důchodů v ČR (celkem):	595 072
Počet vyplácených vdoveckých důchodů v ČR (celkem):	89 133
Počet vyplácených sirotčích důchodů v ČR (celkem):	52 543

Pramen:

Statistické údaje referátu statistiky České správy sociálního zabezpečení

**Příloha č. 2: Přehled názvů dávek poskytovaných
v souvislosti s poklesem schopnosti výdělečné činnosti
v oficiálních jazycích členských zemí Evropské unie**

Členská země EU:	Název dávky, popř. dávek:
Belgie	invaliditeitsuitkering
Česká republika	plný/částečný invalidní důchod
Dánsko	førtidspension
Estonsko	töövõimetuspension
Finsko	työkyvyttömyyseläke, osatyökyvyttömyyseläke
Francie	pension d'invalidité
Irsko	invalidity pension
Itálie	pensione di inabilità, assegno ordinario d'invalidità
Kypr	Σύνταξη Ανεκανότητας, Σύνταξη Μερική Ανεκανότητας
Litva	invalidumo pensija
Lotyšsko	invaliditātes pensija
Lucembursko	pension d'invalidité
Maďarsko	rokkantsági nyugdíj
Malta	Pensjoni tal-Invalidita'
Německo	Rente wegen voller/teilweiser Erwerbsminderung
Nizozemí	loondervingsuitkering, vervolguitkering
Polsko	renta z tytułu całkowitej/częściowej niezdolności do pracy
Portugalsko	pensão de invalidez
Rakousko	Invalidityrente
Řecko	Σύνταξη Ανεκανότητας
Slovensko	invalidný dôchodok
Slovinsko	invalidska pokojnina
Španělsko	jubilación de invalidez
Švédsko	aktivitetsersättning, sjukersättning
Velká Británie	invalidity pension

**Příloha č. 3: Přehled názvů orgánů poskytujících dávky
v souvislosti s poklesem schopnosti výdělečné činnosti
v oficiálních jazycích členských zemí Evropské unie**

Členská země EU:	Název orgánu (úřadu):
Belgie	Institut national d' assurance maladie-invalidité
Česká republika	Česká správa sociálního zabezpečení
Dánsko	Den Sociale Sikringsstyrelse
Estonsko	Sotsiaalkindlustusamet
Finsko	Eläketurvakeskus
Francie	Agence Centrale des Organismes de Sécurité Sociale
Irsko	Department of Social and Family Affairs
Itálie	Istituto Nazionale della Previdenza Sociale
Kypr	Υπηρεσίες Κοινωνικών Ασφαλίσεων
Litva	Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba
Lotyšsko	Valsts iepēmumu dienests
Lucembursko	Centre Commun de la Sécurité Social
Maďarsko	Országos Nyugdíjbiztosítási Főigastóság
Malta	Dipartiment tas-sigurta' socjali
Německo	Deutsche Rentenversicherung
Nizozemí	Uitvoeringeninstituut Werknemersverzekeringen
Polsko	Zakład ubezpieczeń społecznych
Portugalsko	Instituto da Solidariedade e Segurança Social
Rakousko	Hauptverband der Österreichischen Sozialversicherungsträger
Řecko	Ιδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων
Slovensko	Sociálna poisťovňa
Slovinsko	Závod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije
Španělsko	Instituto Nacional de la Seguridad Social
Švédsko	Riksförsäkringsverket
Velká Británie	Department for Work and Pensions

Vzhledem k tomu, že v některých členských zemích Evropské unie působí v oblasti sociálního zabezpečení zároveň větší množství orgánů, jsou v tabulce uvedeny pouze vybrané základní nebo nejvýznamnější orgány systému sociálního zabezpečení.

Seznam použité literatury:

- Brejcha, A., Šantrůček, V.* Právo důchodového pojištění. Praha: Linde, 1998.
- Černá, J., Vacík, A.* Právo sociálního zabezpečení v rámci EU. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., 2005.
- Galvas, M., Gregorová, Z.* Sociální zabezpečení. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2000.
- Gregorová, Z.* Důchodové systémy. Brno: MU Brno, 1998.
- MISSOC (Mutual Information System on Social Protection).* Comparative Tables on Social Protection in the 25 Member States of the European Union, in the European Economic Area and in Switzerland, 2005.
- MISSOC - INFO 02/2004.* Social Protection in the new 10 Member States, 2004.
- MISSOC - INFO 02/2003.* Evolution of the Social Protection of the EU and EEA Member States, 2003.
- Pollnerová, Š.* Srovnávací analýza systémů NDC II, Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2005.
- Přib, J., Voříšek, V.* Důchodové pojištění v ČR, 2. vydání. Olomouc: ANAG, 1998.
- Tichý, L. a kol.* Evropské právo, 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004.
- Tomeš, I., Koldinská, K.* Sociální právo Evropské unie, 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2003.
- Tomeš, I. a kol.* Právo sociálního zabezpečení. Praha: Všehrd, 1995.
- Tröster, P. a kol.* Právo sociálního zabezpečení, 3. aktualizované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2005.